

A black and white photograph of a woman's hands, positioned in the upper left quadrant. The hands are elegantly posed, with fingers slightly curved. The left hand is holding a thin stem that leads to a dried, pressed flower, possibly a rose, which is located in the lower left corner. The background is a solid, dark color, which makes the light-colored hands and flower stand out. The overall mood is artistic and delicate.

Elekes Ferenc

**A fekete ruhás
hölgy finom
ujjai**

ELEKES FERENC

A fekete ruhás hölgy finom ujjai

Elbeszélés

A borítón Heddy Löfler fotója

2008

TARTALOM

1. Mint valami izlandi sál
2. A világirodalom is tévedhet
3. Felnőtté érésem előtt öt perccel
4. Milyen állat ez a bácsi?
5. Már van egy olvasóm
6. Nagy luxus lenne, ha még magázódnánk is
7. Granada gyöngye volt az a fekete lány
8. A nagy, fekete sasmadár
9. Beszéljünk a nőkről
10. Mintha a falaknak beszélnek

Cseke Gábor A csodálatos világháló

1. Mint valami izlandi sál

A minap azt mondja a fiam, na, Tati, most pedig elmegyünk fürödni. Hát most voltunk, fiam, nincs annak több, mint negyven esztendeje. Tudom, Tati, te moziban is most voltál, nincs annak több, mint harmincöt esztendeje. Az Oblomovot nézted meg, ezerszer hallottam már.

Így kezdődött, hogy elindultunk nyaralni, mégpediglen autómobillal, asszonyainkkal, unokával olyan fürdőhelyre, ahol soha nem jártam. Szép helyre.

Ott található a Duna mellett, nem mondom meg, hogy mi a neve, mintha orvosság lenne. Mert az orvosságnak sem írják fel a nevét mostanában, csak azt, hogy miből van összerakva. Hogy az a fürdőhely, ahová megyünk, miből van összerakva, azt az egyszerű, magamfajta ember eszével föl sem lehet fogni, ezt vettem ki a fiam szavaiból. A fiam szavain pedig általában el lehet igazodni, ez tulajdonképpen nem ide tartozik. Csak mondom.

Az tartozik ide, hogy ott nem csak szálloda, hullámfürdő, csúszda, heverő, a masszírozók hada vár reánk, hanem olyan szobák is, ahol óriási nagy csönd van, s az ember ha elnyújtózik egy pamlagon, meghallgathatja azt a mélységes csöndet is, ami valósággal kiveri fejünkéből a hitvány gondolatokat, azok úgy eltakarodnak onnan, mint a huzat, nincs ebben semmi túlzás, csak mondom. Aztán van ott olyan gyógyszoba, amit röviden úgy lehetne leírni, hogy füstből van. Olyan füstből, amit be kell szívni, jó mélyen a tüdőnkbe, de innen átmehetünk egy másik helyiségbe is, ahol gőzt szívhatunk be, s ha kimegyünk a szobából, kiereszthetjük magunkból, akár a régi mozdonyok. Csak mondom.

Bevallom, nehezen vettem rá magam erre az utazásra, de azért azt a sok hitvány gondolatot, ami a fejemben van, mégis jó lenne onnan elzavarni, ez jutott eszembe, na meg a füstből való szoba is vonzott, a gőzről nem is beszélve, mert időnként az is jó, ha kiereszti magából az ember, mint a régi mozdonyok, csak mondom. Egyedül a csúszda nem vonzott még egy csöppet sem, el szoktam én csúszni minden apróságon, de azért a csúszdát is bekalkuláltam a kirándulásba, mert amint említettem, az unokámat is vittük magunkkal.

Zászlók lobogtak a szélben a szálló előtt, amikor megérkeztünk, elfoglaltuk a szobánkat, benéztem a szekrénybe, minimálbárba, csak az ágy alá nem néztem be, de nem azért, mert nem voltam kíváncsi, mi van az ágy alatt, hanem azért, mert fájni szokott a derekam akkor is, ha le kell hajolnom valami semmiségért, ez kizárólag az én bajom, csak mondom. Minden ragyogott a tisztaságtól, a törülközők oly fehérek voltak, mint a szibériai friss hó, meg is jegyezte a feleségem, vajon ezek mivel mosnak, mivel fehérítenek, mert ilyen fehéret még ő sem látott. Aztán akár egy hivatalos küldöttség, elindultunk oda, amiért jöttünk, vagyis a fürdőbe, vállamon mint valami izlandi sál, ott fehérlett a hanyagul odavetett hófehér törülköző, erről meg is jegyezte a fiam, hogy azt a szobában kellett volna hagynom, ha lehet, ne sokat lobogtassam, messziről látják rajtam, mennyire silány az én fürdőzési kultúráim, ahová megyünk, ott mást adnak mindenkinek, szóval megkaptam az első rosszalló megjegyzést a viselkedésemmel kapcsolatosan. Csak mondom.

Megérkezvén a kristálytisztá vízzel megtöltött medencékhez, azt mondta a fiam, mielőtt nekifognék a fürdőzésnek, bemutatja nekem, hogyan is néznek ki azok a csodálatos, mesébe illő termek, zugok, barlangok, ahol mint említettem, vagy nagy a csönd, vagy sűrű a füst, a gőzből pedig lehet válogatni, akárcsak a füstből, illatokból, még a mennyezetről lelógó színes lámpákat is mind meg lehet csodálni, mert úgy vannak megalkotva, hogy valósággal magukhoz ragadják az ember tekintetét. Körülnéztem én itt alaposan, s azt kellett megállapítanom, hogy innen csak azok a bizonyos népi tömegek hiányoztak, akik úgy látszik, egyébbel voltak elfoglalva ezen a gyönyörű, fürdőzésre roppant alkalmas napon. Ketten voltunk csupán e

csodálatos világban, s amikor a fiam megkérdezte, lenne-e kedvem egy kis időt tölteni valamelyik gyógyteremben, kajánul jegyeztem meg: majd később, ezt a nagy tumultust nem kedvelem. Ezt feleltem neki, persze, igazságtalan voltam, mint annyiszor. Csak mondom.

A fürdés könnyen ment, fürödtem én a Nagy- vagy Csendes-óceánban is, úgy, hogy a hullámfürdőbe úgy szálltam be, mintha minden reggel ezt csinálnám fölkelés után, hogy jobb étvágyam legyen. Oda se figyeltem, merre ússzak, hol pancsoljak, merre melegebb a víz, az érdekelt inkább, kié lehet ez az egész, ez a luxus, ez az ezerszer átgondolt fedett épület, amelyben hibát találni szinte nem is tud egy képzetlen, magamfajta ember. Nem is találtam, pedig eléggé kerestem valami piciny hibát legalább, hogy elmondhassam majd valahol, ezt én vettem észre, ne legyen az, hogy én közömbösen el tudok menni a legszebb dolgok mellett is.

Szóval hibakereséssel foglalkoztam éppen a fürdőmedencében, amikor a hatalmas teremben megjelent egy feketeruhás hölgy, köszönt annak a néhány fürdőzőnek, akikkel együtt magam is lubickoltam a medencében, köszönt a feketeruhás hölgy, akiről messziről lehetett látni, hogy nem fürödni jött, hanem bennünket köszönteni és egy-két hibát találni, ha már megtisztelt bennünket az ő megjelenésével, én legalábbis így vettem észre, csak mondom. Azt már a megpillantásakor láttam, hogy ez a nő nem egy csaj, aki csak úgy betévedt ide, vagy egy spiné, aki mindenütt ott van, ahol szükség van rá, hanem az a valaki, aki nélkül itt nem működne semmi. Ebben a vélekedésemben az is megerősített, hogy egy sarokban végighúzta finom mutatóját, ahol én semmi hibát vagy tisztátalanságot nem láttam, de nyomban megjelent egy fehérköpenyes férfi, aki egy speciálisnak tűnő tisztító eszközzel végigsimított azon a helyen, ahol a hölgy a finom mutatóját végighúzta. Ez pontosan így történt. Csak mondom.

Ezt a feketeruhás hölgyet nem véletlenül vettem be a történetembe. Mert amikor ahhoz a medencéhez ért, ahol éppen én voltam, ez a hölgy engem is köszöntött, s miután viszonztam köszönését és a fürdőzésemre vonatkozó jókívánásait is megköszöntem, a világ legtermészetesebb hangján, csak úgy megkérdeztem tőle, tessék mondani, kié ez az egész fürdő, s a szálloda, szóval úgy kérdeztem, oly könnyedén, mint aki azonnal meg is akarja venni, csak épp a vízből kell kiszállnia, hogy a lajbizsebéből kifizesse. Bizony, ez a feketeruhás hölgy meglepődött, láttam rajta, amikor meglepődött, egy picit talán gondolkodott is, mit válaszoljon, s hogy egyáltalán válaszoljon-e, mert nem hiszem, hogy valaki valaha ilyesmit kérdezett volna tőle, csak mondom. Megállt előttem az ő feketeségében és némi büszkeséggel ennyit mondott: ez egy magyar emberé. Ennyit mondott és ment is tovább, hogy valahol még végighúzhassa az ő finom ujjait. Mert hogy nem azért jött ide, hogy ezt a fürdőt szállodástól nekem eladja, az szinte bizonyos.

Leültem a medence szélére, s mint akit fejbevertek ezzel a szüksézávú válasszal, azon töprengtem, vajon az ő helyében én mit válaszoltam volna. Vajon részleteztem volna, hogy ki az a magyar ember, akinek ekkora s ilyen gyönyörű vagyona van? S hogy honnan volt rá annyi pénze? Kitől örökölte, ha örökölte, vagy ha nem, akkor hány évig kapált cukorrépat, vagy legalább hány percig gondolkodott érette zseniálisan, hány számát húzták ki a lottón, vagy hány hektár erdő tűnt el a ködben az ő megrendelésére, vagy ha nem erdő, akkor mi tűnt el a ködben, mert csak úgy, magától, a semmiből ezt megépíteni lehetetlen. Csak mondom.

Szóval egy magyar emberé...

Ültem a medence szélén és már kezdtem félni ettől a magyar embertől, nem is tudom, miért. Félttem. Csak mondom. Lehet, azért félttem, mert nem volt fölírva az épület falára, valahová a bejárat közelében ennek az embernek a neve, hogy lássam, mindez az övé. Senkinek nem volt fölírva a neve, hogy tudjuk, kié a csobogó víz a medencében, a mélységes csönd e csöndes szobában, kié a gőz, a tervbe vett füst, a légben szálló illatok, név nélkül nem volt orcája ennek a hatalmas építménynek, csak mondom, mert még a csillagoknak is nevük van, utána

lehet nézni, a nagy dolgok sem lehetnek ennyire titokzatosak, csak mondom, nem rám tartozik, kié, egy fityingembe sem került ez az egész, kedvesen fogadtak, féhéren világítottak a törülközők is, reám se szóltak, miért viszem magammal a fürdőbe, elnézték tudatlanságomat, mi közöm nekem ehhez az egészhez, ha nem vagyok vevő rá, ha esetleg nem is eladó, s ha a lajbizsebemben sincs annyi picula, amennyi ide illenék. Csak mondom.

Lefekvés előtt, a szállodai szobámban végignéztem, milyen szolgáltatások vannak itt még egyáltalán, mert egy csomó dolgot kifelejtettem, a svédasztalt például, a finom ételekről és italokról nem is szóltam, de csoda-e ha nem szóltam a bályasztó gőz, az illatos füst, a mélységes csönd, a hullámverés kiverte fejemből a fontos dolgokat, csak annyi maradt benne, hogy kié ez az egész, egy városé, vagy egy egész tartományé... Csak mondom. Mert az, hogy egy magyar emberé, nekem nem volt elég jó válasz. A feketeruhás hölgy részéről. Arra gondoltam ugyanis, hogy létezik az, hogy az én falumban, ahol időtlen idők óta élnek magyar emberek, még soha, senkinek nem sikerült ilyen, vagy ehhez hasonló magasztos dolgot megvalósítania. Ennyire tehetetlenek, tehetségtelenek, dologkerülők lennének mind az én falumban az emberek? Vagy egyszerűen csak arról van szó, hogy az én falumban nincs és nem is volt soha termálfürdő, tehát nem volt értelme termálfürdőt építeni oda, ahol nincs hozzávaló gyógyvíz. Csak mondom. Mert azt ugye semmiképpen sem fogadnám el, hogy az itteni „egy magyar ember” tehetségesebb lenne, mint az én falumban élő, ugyancsak magyar emberek. Azt semmiképpen nem fogadnám el. Még akkor sem fogadnám el, ha az a feketeruhás hölgy ott húzná végig finom ujjait az én homlokomon. Mert ugye az én falum magyarjai azért nem ültek karbatett kézzel ezerháromszáztól errefelé, mert amire volt lehetőségük, azt megépítették. Például építettek templomot, kettőt is, mivelhogy volt a fejük fölött hely elég, egészen a csillagos égig. Csak mondom.

Ott hagytam abba a gondolatom menetét, hogy lefekvés előtt végignéztem az asztalon heverő fényes papirokra nyomtatott, színes füzeteket, amelyekből olyan okosságra tettem szert, hogy azt az én falum legokosabb embere is megirigyelné. Azt nem is említem, hogy például ha belenézek a tükörbe, s látom, hogy a szemöldököm össze van borzolódva, vagy félreáll az egyik szemem fölött, akkor itt léteznek olyan alkalmazott, fizetett szakemberek, akik a szemöldökömet azonnal megigazítják, mert ez az ő foglalkozásuk, vagyis a szemöldökigazítás. Én úgy el vagyok maradva, hogy erről a szakmáról nem is hallottam, csak arról tudok valamicskét, hogy Móricz Zsigmond szerint Rózsa Sándor is összevonta szemöldökét, arra pedig nem emlékszem, hogy valaki az ő összevont szemöldökén igazított volna, erről talán még a regény írójának sem volt tudomása. Csak mondom.

Szóval ilyesmiket tanultam azokból a színes füzetekből lefekvés előtt. A legokosabb dolog, amit tanultam, most következik: azt olvasom, hogy ha kinézek szállodai szobám ablakán, azt a kinézést külön meg kell fizetni. Mégpedig nem úgy, hogy tessék, kinéztem, s fizetek, mert nem mindegy, merre néztem ki, a Duna irányába-e, vagy a domboldal irányába, ahol a parkoló is van. Nem mindegy, mert ha például a szobám ablakából a Duna felé lehet látni, akkor az drágább kinézés, mintha a dombok irányába néznék ki. Ezt fundálta ki ez a magyar ember, aki semmi esetre sem lehet falumbeli, mert nálunk eleddig senki ki nem találta a kinézés eladásának eme furfangos módozatát. Azonnal mondtam is a fiamnak, te, itt valami nem stimmel, mert ha én például a szobámból semerre sem akarok kinézni, csupán aludni szeretnék egy kicsit a nagy fürdőzés után, vagy nincs is kedvem semerre se nézni, csak a lábam elé, hogy a nagy, rojtos szőnyegbe bele ne botoljak, amíg az ágyamhoz megyek, akkor is ki kell fizetnem a kinézést? Persze, ez csupán egy példa volt a sok lehetséges helyzet közül, csak mondom. Erre azt mondja a fiam, Tati, ezt nem kinézésnek nevezik az ilyen helyeken, hanem látványnak, a látványt pedig mindenütt meg kell fizetni, te ezt nem érted.

Szóval itt meg kell fizetni a látványt, amit látni sem akarok, s úgy látszik, el is tudják adni, na, ez csakugyan nagy tudomány, legalább olyan nagy, mintha a cipőm talpalását kellene megfizetnem, amit el sem vittem a suszterhez, hogy megtalpalja. Ez olyan rossz példa, hogy meg sem merném említeni a fiannak, csak mondom. Magamban mondom csak, míg nagy bajjal lefekszem, s próbálok kinézés helyett elaludni, de azt veszem észre, még az elalváshoz sem értek, pedig roppant fáradt vagyok, nem tudok elaludni, csak azt a feketeruhás hölgyet látom magam előtt becsukott szemmel is, aki épp felém tart, hogy jó éjt kívánjon, s ráncos homlokomon végighúzza az ő finom ujjait.

2. A világirodalom is tévedhet

Említettem már, hogy amikor a feketeruhás hölgytől csak úgy, önféjűleg megkérdeztem, kié ez a pompás létesítmény, azt a kurta választ kaptam, hogy ez egy magyar emberé. Azt is említettem, hogy ezzel a válasszal nem voltam megelégedve, mert a feketeruhás hölgy (bizonyára roppant helyesen és diplomatikusan) nem nevezte meg ezt a magyar embert, holott még a kolozsvári káposztának is van neve, csak mondom, szóval nem voltam megelégedve, egyszerűen azért, mert Önt nem tudom megszólítani, pedig mondani szeretnék Önnek egy-két apróságot.

Nem tudom, Ön miképpen áll az algebrával, én ki nem állhatom az algebrát, lehet, pont azért, mert az algebrában is örökké arról volt szó, hogy x és y plusz ez, meg az, nem láttam értelmét, se hasznát soha az algebrának, gondolom, Ön sem látta értelmét, míg megépíttette ezt a gyönyörű fürdőt ott, ahol azelőtt csak a sárga föld volt, egyéb semmi, ha eltekintünk attól a forrástól, ahonnan feltört az a bizonyos forró víz. Ez az első alkalom, amikor egy tapodtat sem tudok lépni algebra nélkül, mert valahogyan meg kell Önt szólítanom, s erre úgy látom, az algebra a legnagyobb segítségem, mert például el tudom nevezni Önt x -nek, s nem vagyok kénytelen minduntalan egy magyar emberről beszélni. Csak mondom.

Nos, kedves x úr, töredelmesen bevallottam, hogy képzetlen vagyok a svédasztal dolgában, fel is sültem alaposan, mert már az otlétünk első estéjén észrevette az egyik pincér, hogy én süteménnyel eszem a vadásbélszint, nem kenyérral, jött is azonnal és szívélyesen megmutatta, hol, mely asztalon találok kenyeret, mégpediglen sokféle kenyeret, hagyjam a süteményt későbbre, szegény pincér azt sem tudta hirtelen, miképpen adja tudtomra tévedésemet, hogy sértődés ne legyen, szerencsére ezen valahogy átestünk mind a ketten, s békében folytathattam vacsorámat. Csak mondom.

Látja, kedves x úr, így jár az, aki az élet dolgait csak írások alapján ismeri, s nem a gyakorlatból, mint magam is. Ezt azért említem, mert azért a svédasztalról is tudok egyet s mást, például azt, hogy a svédasztal tulajdonképpen nem is svéd, hanem amerikai találmány, a harmincas években fundálta ki egy leleményes nevijorki ember (apám hívta így New Yorkot, Isten nyugosztalja békében, másképp nem volt hajlandó e város nevét kimondani), de az a nevijorki svédasztal úgy volt megalkotva, hogy az asztal teteje körbe forgott, a fele mindig bent volt a konyhában, s a szakács pontosan látta, mi hiányzik róla, így könnyen tudta az ételeket frissíteni, a hiányt pótolni, ez nagy találmánynak számított akkor, főleg azért, mert pincéreket lehetett így megspórolni.

De ezt nem csupán azért mondom, hogy tudományomat fitogtassam, hanem azért is, mert azon az estén, amikor Önnél vacsoráztam észrevettem: egy szép, nagy, fehér tálról rohamosan fogy egy tojás alakú sütemény, s már csupán két darab maradt, szóltam is a menyemnek, menjen, s hozza el magának azt az utolsó két darabot, nagy sietősen kijött a konyhából egy fürge leányzó és elvitte a tálat azzal a két utolsó süteménnyel. Meg is jegyeztem nyomban, hogy ilyesmi is csak velem történhet meg - András, a fiam egyik legjobb barátja szokta ezt mondani -, mihelyt észreveszek valami fontos dolgot, valaki mindig megelőz engem, például most is, hát nem elvitte a leányzó a két legutolsó darabot? Már éppen készültem fölháborodni, kárhóztatni a sorsomat, amikor ismét megjelent a konyhai leány azzal a nagy, fehér tállal, s hozott rajta tízszer annyi tojásalakú süteményt, mert úgy látszik, szemmel tartotta a konyhából, mily étel van fogytán, szóval kedves x úr, ismerje be Ön is, hogy a nevijorki lelemény mégis tökéletesebb volt, mégpedig a harmincas években, mert nem kellett senkinek a szeme sarkából figyelnie, mi történik a svédasztalon, az félig állandóan bent volt a konyhában, csak mondom.

Berta néném, aki székely leány lévén Budapesten szolgált (Isten nyugosztalja őt békében) még akkor, amikor Budapest úgy, ahogy van, Erdélyhez tartozott (így mondta volt Berta néném), elmesélte nekem egy fényes vasárnapon, mi kell ahhoz, hogy egy svédasztal kinézzen valahogy, ezt nálánál jobban talán senki se tudta, mert szolgált ő Bukarestben is, attól függ, mikor hová tartoztunk, szóval kellett lennie azon a svédasztalon például fenyőmagos csibepástétomnak, barna kenyérben sült libamájnak, fűszeres lazac terinnek, jércemellnek gesztenyével töltve, kapros tengeri hal terinnek, parajos pulykatekercsnek vörös lencsekrémmel, szárnyas májas hajdinafelfújtnak, pulykaforgácsnak aszaltszilvával töltve, tönkölybúzas vadpástétomnak gyümölcsökkel, vargányás fácánpástétomnak, pikáns kacsaragu-levesnek burgonya gombócokkal, ananászos csirkemellnek, bélszíncsíkoknak Stroganoff-módra párolt zöldséggel, borjúszeleteknek spárgával és sajttal sütve, egész sültmalacnak, fogasfilének fokhagymás, fehérboros mártásban, grillezett pulykamellnek brokkolival, szeletelt mandulával, mézes kacsamellnek gyömbérrel, ropogós kacsamellnek, párolt vörös káposztával, Wellington bélszínnek gombával és vajastésztával, sajtkrémmel bélelt fasírtoknak, angolos hátszínnek márványsajttal, füstölt főtt marhanyelv-szeleteknek tormahabbal, borjúpaprikásnak, korhelylevesnek füstölt csülökkel, csak mondom, nem akarom most részletezni, nincs is most hozzá fényes vasárnap, mint régen, amikor amint mondtam, egész Budapest hozzánk tartozott, legjobb, ha rövidre fogja mondandóját az ember, csupán érzékeltetni akartam Önnel, hogy a spanyolviaszk rég ki van találva, akár a hörpölés.

Na, ez az, a hörpölés! Az Ön fényes konyhája falára nincs kiírva, például az, hogy „for experienced people only”, vagyis az, hogy nem nekem való ez a gazdag svédasztal, hanem a beavatottnak való, a gasztronómiában járatosoknak való, a kilátás imádóinak való, nem azoknak, mint például amilyen én vagyok. Csak mondom. Se az nincs kiírva, hogy például „hörpölni szabad”, ez sincs kiírva. Pedig én ha valamit szeretek, az nem más, mint a hörpölés. Imádok hörpölni jóízűen, mintha otthon lennék. Én ezt nem szégyellem, kedves x úr, sőt!

Lakodalom volt éppen nálunk, a gyermekeknek külön terítettek, s láttam, csak kínlódnak az evéssel a gyermekek, szégyelltek hörpölni, valaki úgy tanította őket, ne hörpöljenek az asztalnál, egyenek csöndben, úgy is ettek, csöndben, de az nem volt jóízű evés, csak egymást figyelték, s a leves lefolyt a szájuk szélén, le sem nyelték, pedig finom, sárga tyúkhúsleves volt kis úszkáló, arany hólyagocskákkal s vékonyra vágott tésztával, nem volt az jóízű evés, mondtam is nekik viccesen, hát mi van veletek, ti nem tudtok hörpölni se, ha véletlenül úgy hozza a sors, hogy valami úri helyre kerültök, s észreveszik az urak, hogy ti még hörpölni sem tudtok, az lesz a nagy szényen, ezt ők komolyan vették, s úgy megették a sok levest, hogy a felnőtteknek alig maradt valami a nagy edények fenekén. Megették jóízűen, mert ők is szerették a hörpölést, csak mondom, kedves x úr, ilyen az élet. Azért nem rovom fel Önnek, hogy nem volt kiírva a falra: hörpölni szabad, bizonyára Ön is szeret hörpölni, akárcsak úgy általában az emberek, minél jobban lenézik a hörpölő embert, annál nagyobb a táboruk, de ez csupán az én megfigyelésem, ne vegye készpénznek, amit mondok, azt vegye készpénznek, ami a kasszában összegyűl, Ön már valószínűleg doktorált készpénzből, nem úgy, mint sokan mások, akik állandóan a zsebükben kotorásznak, s az árakat nézegetik, mint én fönt, az Ön szállodai szobájában, ahol a Dunára nézhettem volna, ha lett volna hozzá hangulatom (ándung), a látvány kedvéért legalább, amit ugye, mindenütt meg kell fizetni. Csak mondom.

A készpénzt hoztam szóba az imént, erről pedig minden tapasztalatomat nagybátyámtól tanultam San Franciscoban, ahol ő házmester volt, egy alkalommal kora hajnalban direkt kizavart az ágyból, s elvitt ama gyönyörű város központjába, azt mondta, ilyenkor, vagyis hajnalban kell egy várost megnézni, megismerni, nem nappal, ilyenkor látszik tisztán a városok igazi arca, hát volt is mit látnom, a fényes, nikkeles kilincsű bankok közelében, a szemetes kukákból akkor másztak ki a szegény emberek, az otthontalanok, a földönfutók, na, ez túlzás, elég lassan másztak ki ezek az emberek a kukákból, nem futottak, nem siettek sehová, nagyon

unott és kialvatlan volt az ábrázatuk, ráérősek voltak, bátyám szerint arra vártak, hogy kinyisanak a közelben valami kocsmafélét, ahol ingyen kosztot kaphattak, azt mondta még a bátyám, na, nézd meg ezeket az embereket, sokuknak bizonyára tele volt egyszer a zsebe pénzzel, de azt elitták, mert valamiért nehéz volt a lelkük, s ami esetleg a bankokban volt, azt a pénzt a bankok vitték el, mert ő jól emlékszik, volt idő, amikor egymás után mentek csődbe a bankok, a szomszédjában is volt egy bank, este még megvolt, reggelre már csak a pora ha látszott, parkolót csináltak belőle, de jártak így templomok is, nem csak bankok, ilyeneket mondott azon a hajnalon a bátyám, csak mondom, neki csak annyi pénze lehetett, amivel még eltemettetni sem tudta volna magát, de azt a kicsi pénzt is három bankban tartotta a biztonság kedvéért, egy napon el is vitt az egyik bankjába, így mondta, a „bankjába”, mintha az övé lett volna az a bank, de hát annak a banknak még a kilincse sem lehetett volna soha az övé, de elvitt engem és megmutatta azt a biztonságos fiókot, amelyben egy szimpla Doxa órát tartott, s ha jól emlékszem, egy Solingen beretvát, ezeket is csak azért, hogy ne legyenek üresek, azt mondta a fiókra mutatva, mely nyilván páncélból volt csinálva, nem pedig fenyőfából, hogy ebben a fiókban tartaná a pénzét, ha volna, a biztonság kedvéért, ezt most csak azért említem, mert azt remélem, hallgatja a rádiót, kedves x úr. Csak mondom.

Mert most, valamelyik reggelen azt hallottam a rádióból, hogy Amerika is bajban van, nem csak a sok, szegény, apró ország, akkora bajban van, hogy a Fehér Ház rózsakertjét már senki sem gondozza, szélnek eresztették a gondozókat, hogy egy kicsit spóroljanak az emberekkel, akár a harmincas években a pincérekkel az elmésen megalkotott svédasztalokkal, de szerintem ez a hír nem állja meg a helyét teljes egészében, mert sok példát tudnék felhozni arra, mivel nem spórol ma sem Amerika, ugye, ezt Ön is jól tudja, mint amiképpen Ön sem spórol a saját éttermében a pincérekkel, azért szíveskedjék megfontolni, amit most mondok, fogyasztóban az élelem az egész világon, még az is megeshet, egyetlen svédasztal lesz a föld, pincérek, igazgatók nélkül, mindenki onnan vesz valami ennivalót, ahol talál, s ahol lesz amit hörpölni is, csak mondom, mindenki azt mondja másnap, amit hallott a rádióból, szóval ne vegye egészen komolyan a figyelmeztetésemet, de olykor nem árt figyelni a magamfajta képzetlen emberekre is, akik nagyon helytelenül még azt tanulták a világirodalomból, hogy az a szép dolog, ha a szegények pártjára állunk, nem pedig a gazdagok pártjára, én például biztosra veszem, Ön is ezt olvasta ki az irodalomból, vagyis, hogy a szegények mellé kell állni, de nézze, a világirodalom is tévedhet, én például felnőtté érésem előtt öt perccel még azt hittem, komolyan kell venni, amit állít a világirodalom, miszerint a szegények pártjára kell állani egy becsületes embernek, de öt percre rá, hogy felnőtt lett belőlem, reá kellett jönnöm, ez nem ilyen egyszerű, mert mindent a pénz irányít, még a szegény emberek gondolkodását és viselkedését (attitűd) is, és azt is figyelembe kell vennünk, hogy bizony sokszor illetlenül viselkednek a szegény emberek, ahelyett, hogy gyönyörködnének egy látványban, mint én itt, az Ön birodalmában, nem néznek semerre, esetleg a semmibe néznek, ahol bizony, nincs semmi, sőt, ezek a szegény emberek olykor még bűdösek is, érezni rajtuk a szegénység szagát, remélem, Ön ezt nem érezte rajtam ottlétem idején, legfőntebb a feketeruhás hölgy ha érezte, akinek finom ujjai voltak, de ő is nehezen érezhette, mert én a víz alatt voltam, onnan szólítottam meg a feketeruhás hölgyet, csak mondom, kérem, most nézze el nekem, ha fecsegésnek tűnik, amit mondok, de van úgy, hogy zseniális ötleteim támadnak a fecsegéseim idején, például volt úgy, hogy amit kitaláltam, fölfedezészámba veheti az emberiség, az egyik találmányom szerintem igazi fölfedezés, mert megfejtettem, mi a határ a város és a falu között, Önnek most elárulom, nem vagyok annyira önző, hogy el ne áruljam, szóval a város ott kezdődik, ahol idegennek már nem köszönnek. Ez röviden az én találmányom, csak mondom, ne vegye semmiségnek ezt a találmányt, még akkor se vegye, ha ezek szerint az Ön fürdője nem is városon van, hanem falun van, mivelhogy a feketeruhás hölgy, akinek finom ujjai voltak, nagyon szépen, illedelmesen köszönt ott, a fürdőmedencék mellett, mégpediglen

idegeneknek köszönt, ezt biztosan állítom, mert engem például életében nem látott, mégis köszönt nékem, mint ahogyan egy rendes faluban szokás. Csak mondom.

Szóval, falusi lenne ezek szerint az ön híres fürdője, kedves x úr, ha én mondom, akkor biztosan falusi, ezt vegye kitüntetésnek, mert falusinak lenni nem szégyen, még Önnek sem szégyen, kedves x úr, majd reájön Ön is erre a nagy igazságra, mert úgy döntöttem, legközelebb meghívom Önt az én otthonomba, viszonzásképpen persze, mert ugye, a vendége lehettem.

3. Felnőtté érésem előtt öt perccel

Eléggé egyoldalúlag döntöttem úgy, hogy meghívom Önt, mintegy viszonzásképpen, de addig is jó, ha jobban megismerjük egymást, az én részemről, amint látja, már tettem is lépéseket ebbe az irányba, amikor elárultam magamról, hogy sokáig a szegények pártján álltam, mert így olvastam ki a világirodalomból, bevallom, még most is ott állok titokban, még akkor is, amikor ez nem divat már, mert ki figyel arra, mit írt a jó Kosztolányi a szegényekről, idézem most Önnek ennek a jóságos költőnknek néhány sorát, amiket még gyermekkoromban jegyeztem meg véletlenül:

*Te elfelejted, hogy délben mit ettél,
kivel beszéltél tegnap, ki az ellenséged, barátod,
mert gazdag vagy s feledékeny.
Ugy elhagyod élményeid, mint kiolvasott
újságaid a gyorsvonatok hálójúlkéiben,
s robogsz tovább,
köszönve ennek, mosolyogva emerre,
igen szórakozottan.
De a szegények még most is tudják,
mit mondtál te nekik öt évvel ezelőtt,
hogy végigmentél a budai utcán,
s megsimogattad szőke kisfiuk fejét,
ki azóta
ott porlad a tabáni temetőben.*

Bizony, így állunk, kedves x úr, ön ért e szavakból, hiszen magyar ember, érdekes, ezek a sorok pontosan ott jutottak eszembe az ön fényes szállodájában, míg olvastam a szolgáltatásaik ismertetését, pontosabban azt, hogy milyen jót tesz az emberi szervezetnek az a terápia, amit Önök végeznek az emberiség hasznára, az egészség építésére. A mozgásszervi gyógy módokról olvastam éppen, s az jutott eszembe, egy kis viccbe illő segítséget tőlem is kaphatna ez a megdicsért terápia, azáltal, hogy elárulom, a legbiztosabb gyógy módja a mozgásszervi bajoknak éppen a szegénység, például az, hogy amikor elfogy a pénzünk az önök gyógytermeiben, az ember azonnal szól az asszonynak, na, mozgás, innen azonnal el kell mennünk, mégpedig az árak miatt, mert azért ismerje el, az Ön árai az efféle mozgást is nagyban elősegítik, csak mondom. Tudom, mindezt egyszerűbben is megfogalmazhattam volna, valahogy úgy, hogy ez nem szegény embernek való hely. Csakhogy azonnal magamra terelném a figyelmet az efféle megállapításokkal, sőt, sokak megvetését is, akik szerint, mit keres itt egy olyan ember, mint én, hogy a szegény szót ne is használjam, csak mondom. Mit keres? Így vetnék fel egyesek a kérdést, mit keres, ha nincs reá elég pénze? Az igazat megvallva, ezeket csak megemlítem, nem vagyok én annyira szegény, mint azt a rosszmájúak gondolják. Csak mondom.

Mert ha jól meggondolom, majdnem mindennel rendelkezem otthon, a lakásomon, amivel Ön rendelkezik ebben a fényes szállodában és fürdőközpontban. Azt viszont elismerem, hogy a hófehér törülközői egyszerűen lenyűgöztek, a feleségemet pedig nemkülönben. És lenyűgözött a fürdővíz is, mely ott bugyogott és hullámozott a hatalmas medencékben. Ez a két dolog teljességgel hiányzik a mi otthonunkból. Hanem az a csöndterápiás szoba nem hiányzik, nálunk akkora csönd van a százéves, vastag falú lakásunkban, hogy meg lehet unni azt a nagy csöndet. És csepegés is van, ha elromlik a vízcsap, mert ugye, az Ön csöndterápiás szobájában is állandóan csepeg a víz egy csapból, direkt a gyógyítás érdekében, énnekem otthon csak annyi dolgom lenne, hogy nem javíttatom meg az elromlott vízcsapokat, s akkor tökéletes a

csöndes szoba csöndje, s a monoton vízcsepegés összhangja. Gondolja el, mennyivel praktikusabb a mi otthoni csöndterápiás szobánk, mint az Öné, ha mindazt, amit Ön nagy munkával megépített, én úgy érem el, hogy a kicsiny ujjamat sem kell ezért megmozdítanom, csak mondom. De menjünk tovább a példákkal: itt, maguknál, ebben a gyógyközpontban az egyik legcsodáltnivalóbb az aromaterápiás szoba. Arról beszélek, ahol magam is jó mélyen a tudómba szívtam a levegőt, illetve az aromát, úgy szívtam magamba, mint ahogyan más issza a fröccsöt, vagyis elegyítve. Minálunk, otthon ezt az egész eljárást (procedúra) egyszerűen reábiztunk a huzatra. Pontosabban a kereszthuzatra, mely a télire eltett káposzta illatát, aromáját egyfolytában felhozza a pincéből a szobánkba. Éjjel-nappal érezni lehet lakásunkban a káposzta illatát, tiszta ingyen, gondolom, ezt a módszert azért Ön is értékeli, ugye, x úr, csak mondom. Különösen most, ebben a gazdaságilag hanyatló időben, amibe belekerültünk (recesszió), s amin már talán az a feketeruhás hölgy sem tudna segíteni, az ő finom ujjáival. Csak mondom.

Aztán itt van a fényterápia. Mi ezzel is ragyogóan állunk, ugyanis eléggé megromlott a szemünk (öregségből kifolyólag), ezért rengeteg lámpát égetünk egész esztendőben, Ön valószínűleg megdöbbenne, ha látná, milyen pompával jönnek hóvégeken hozzánk a villanyóra-leolvasók, kettesével, hármassal jönnek, egymást ellenőrzik, hogy család ne legyen. Volt rá eset, hogy heten is jöttek, mint a gonoszok, igaz, nem számoltam őket, de sokan voltak, az bizonyos. Akárcsak Önnél, a szállóban, s főként a fürdőben, s az étteremben, mikor ott voltunk, épp akkor történt egy bizottság bevonulása, mi ennek tanúi voltunk. Talán emlékszik még, megírtam már, hogy zászlók lobogtak a szélben a szálló előtt, mikor megérkeztünk, könnyen meglehet, ezek a zászlók épp annak a bizottságnak lobogtak, mely látogatóba érkezett Önökhöz, szóval nem nekünk lobogtak, ezt most már biztosra is vehetjük. Nem nekünk lobogtak, csak mondom.

Kedves x úr, ön most joggal tehetné föl nekem a kérdést, rendben van, egyben-másban hasonlítunk egymáshoz, hogy úgy mondjam, megvalósításként, de mi a helyzet nálunk a hangulatterápia végtelen nagy területén, amit Önöknél látványnak neveznek, én pedig a magam részéről ablakból való kinézésnek. Szóval azt a kérdést tehetné föl nekem, milyen látnivalóval szolgálhatok Önnek, ha elfogadja szerény meghívásomat. Nos, alig vártam, hogy föltegye nekem ezt a kérdést. Alig vártam, mert ebben a részletkérdésben vagyunk mi itt a legerősebbek. Nem mondom, Önök sem szűkölködnek látványban, ott a Duna, reátekinteni is jó érzés, ha csak nem gondolunk arra, milyen a Duna vizének a tisztasága, de ez a kérdés szerintem meghaladja mindkettőnk tehetségét, úgy, hogy maradjunk annál a látványnál, amit Ön fölemlégethet, ha alkalma nyílik rá. Az a helyzet, hogy itt, nálunk, pontosabban a házunktól nyolc méterre a tenger hullámain láthatja, a tenger hullámain. Csak mondom.

Mert az nem semmiség, a tenger hullámai messzire el szokták vinni az ember képzeletét (fantázia), szóval látványban valósággal bővelkedünk. De ezt azért egy kicsit megmagyarázom, nehogy félreértés legyen: a házunktól nyolc méterre emelkedik a szomszédék ugyan-csak régi háza, melynek tűzfala húsz méter hosszú, tizenöt magas. Ezt a tűzfalat lemeszelte nekem Nagy István, a székelykáli születésű, borszerető, ügyes legényember, akinek ha egyebe nincs is, neve azért van, mert meg is említettem. Úgy meszelte le, hogy föl sem hágott valamire, hogy elérje a fal felső fertályát, állt az udvaron és egy hosszúnyelű meszelővel úgy tett, mint aki az utcát sepri, csak függőlegesen, mivel a fal is függőleges szokott lenni, a pisai tornyot most félretéve. Megszáradt a mész a tűzfalon, s olyan hullámos lett az egész fal, hogy megróttam miatta Nagy Istvánt, akinek ha egyebe akkor sem volt, de neve azért volt, mondtam neki, fesse újra az egész falat, mert ezeket a hullámokat nézni sem tudom, ez maga a fuserálás szimbóluma. Éreztem, ezt a szimbólum szót ő nem nagyon ismeri, de a válasz azért a kisujjában volt, mert ezt felelte igen talpraesett módon: - Feri bácsi, járt maga már tengeren, tudhatná, hogy a tengerben épp az a gyönyörűség, hogy hullámzik, hát ez a fal is azért szép,

mert hullámos, nem gondolja? Reáhagytam, miért szép a tenger, újrameszelés nem lett, megszoktam ezt a tűzfalat, bármikor nézek rá az ablakomból, az udvarról, csakis a hullámzó tenger jut eszembe róla, vagyis az a látvány, amit annyiszor megcsodáltam. Csak mondom. Már nem is engedném senkinek, hogy újrameszelje azt a falat, amelyről csakis a tenger jut eszembe, ahányszor reája pillantok. Csak mondom. Gondolom, Ön sem szívesen engedné, hogy lefesse valaki azt a szállodai ablakot, amelyen át a Dunára lehet látni, s amelyért még egy kis felárat is felszámítanak. Önnek. Mert nekem a fal látványáért senki nem adna egy fityinget se, persze, nem is kérném, ez itt nem divat. Még. Csak mondom.

4. Milyen állat ez a bácsi?

Szóval ezennel meghívom Önt, ezt vegye készpénznek, meghívom, nincs mit teketóriázní, miért ne hívnám meg, ha már ez az ötletem támadt? Hanem azért egy kis bökkenő mégis van, mert, meg sem tudom Önt tisztességesen szólítani, ezt már kifejtettem, nem akarom magam ismételni, csak éppen annyira, hogy ugye, az algebrához kellett folyamodnom, de már nagyon meguntam azt a megszólítást, hogy x úr, nem illik ez hozzánk, falusi emberekhez, most hirtelenjében nem is tudom, minek nevezzem, hogyan szólítsam Önt, ha csakugyan eljön hozzánk, x úrnak semmi esetre sem szólíthatom, látja, egy semmiség, egy név, egy formáság mennyi fejtörést okoz az embernek, csak mondom.

Az a fekete ruhás hölgy milyen egyszerűen oldott meg egy csomó fontos dolgot az ön birodalmában, csak végighúzta a finom ujját valahol, s máris rohantak oda, hogy rendbe tegyék, amit kell, egy szót sem szólt, mindent megoldott a finom ujjaival, akár a nagyhatalmak vezetői, amint egy tollvonással elintézték népeket érintő, sorsokat meghatározó dolgokat, országhatárokat tologattak erre-arra, mint amikor römizik az ember és két ujjal fölemel egy kockát, s reápillant, jót emelt-e, vagy nem, hát ha meg nem sértem, a továbbiakban, mondjuk Kovács úrnak fogom nevezni, a telefonkönyvekben is annyi a Kovács, mint a rostalika, csak mondom, most már ha még egy Kováccsal több lesz, az meg sem kottyán, akárcsak a nagyhatalmak vezetőinek, amikor egy tollvonással ide, vagy oda tettek egy országot, az nekik meg se kottyant, tehát nem lesz nékem lelkifurdalásom, ha hirtelen x úr helyett Kovács úrnak szólítom, vegye úgy, mintha mi sem történt volna, a nagyhatalmak vezetői is úgy vettek mindent, mintha mi sem történt volna, oda sem figyeltek, hogy tollvonásaik nyomán hol, milyen zászló lengedez majd a közintézmények tetején. Csak mondom.

Erről jut eszembe, az Ön szállója bejáratánál is zászlók lengtek a szélben, amikor megérkezünk, eléggé megzavartak engem azok a lengedező zászlók, először azzal, hogy azt hittem, miattunk tették ki őket oda a magas rudak tetejére, s a végén kiderült, tévedtem, másodsor pediglen azzal, hogy úgy tapasztaltuk, legalábbis mi, erdélyiek, hogy sok galibát okoztak már a zászlók a történelem folyamán, hogy ne menjek messze példáért, az én falumban sokan rejtegettek zászlót padláson, pajtában, szénakazalban, addig rejtegették, míg megváltozott valamilyen rendszer, vagy fennhatóság, s akkor úgy vették elő őket, s tűzték ki házaikra az emberek, olyan ábrázattal, mint akik épp abban a pillanatban nyertek meg egy háborút, de volt úgy is, hogy késtek a változások, s a zászlót az egerek ették meg, nagyapám is egész életében várta az angolokat, nem jöttek, s ha később jöttek is néhányan, elmentek a tengerre fürödni, oda, a Feketére, érdekes, anyám kilencvenöt éves, s még nem látott tengert, jó egészségnek örvend hálistennek, ezek a természetgyógyászok csak csodálkoznak, hogy lehet egészségesen élni ennyi ideig tervszerű sütkezés nélkül, csak vakarják fejüket az orvosprofesszorok is, amikor ilyen esetekről hallanak, mint az én anyám esete, Kovács úr, most ha észrevette, elkanyarodtam egy kicsit a témától, de ezt én szándékosan tettem, reájöttem ugyanis arra, hogy társalgás közben jó, ha eltérünk a témától, ez az eltérés felfrissíti a beszélgetést. Csak mondom.

Egy festő barátom is azt mondta nekem, amikor véletlenül észrevettem, lefolyt festés közben vásznáról a festék, ezt ő szándékosan hagyta úgy, lefolyva, szóval szándékosan, mert így modernebb lett a kép, de én olykor valóban szándékosan térek el a témától, a minap is azt mondja nekem a házi orvosom, miután beadott a hátsó felembe egy injekciót, hogy most már ne beszéljünk tovább orvosi témáról, a betegnek nem az a dolga, hogy állandóan arról beszéljen orvosával, amiről egész nap szó van a rendelőjében, hanem az a dolga, hogy gyógyuljon és beszéljen amiről akar, csak ne orvosi dolgokról, egy politikus ismerősöm szerint a parlamentben is azért szoktak elbóbiskolni a képviselők, mert a felszólalók ugyanazt mondják,

nem térnek el a témától. Kovács úr, nem szeretném, ha unatkozna nálam töltendő ideje alatt, amiatt, hogy nem térnek el a témától, vagyis egyfolytában az Ön fürdőjéről beszélénk, bizonyosan az Ön könyökén jön ki már ez a téma, vegye majd kirándulásnak azt, ha kitérőket tesztek beszélgetéseink során. Csak mondom.

Például szeretném elmesélni Önnek azt az esetet, amikor az Ön szállójának éttermében vacsora közben megkérdezték tőlem, miféle állat vagyok, mert megkérdezték, egy nagyon rokonszenves kétéves forma fiúgyermek, név szerint Donáth kérdezte meg, midőn az én ugyancsak kétéves forma unokámmal, Dorkával beszélgettek olyasmikről, hogy melyik ruhájukon van zsiráf, vagy oroszlán, a mormota is szóba került, de a mormotáról nem hallott ez a Donáth-gyermek, s ezért fordult az asztaltársasághoz, azt kérdezte reám mutatván, hogy milyen állat ez a bácsi, gondolta, ha mormotához hasonlítok, akkor máris tudni fogja, körülbelül milyen állat a mormota, csak mondom, csak melleleg jegyzem meg Önnek, hogy én emiatt nem sértődtem meg, a fiúgyermek kérdését helyénvalónak találtam, s különben is szeretem a mormotákat, mert fütytel figyelmeztetik társaikat, ha veszélyben vannak, mégpedig úgy, hogy abból a fütyből a veszély nagysága és fajtája is benne foglaltatik. Csak mondom.

Mert én szép jellemvonásnak tartom, ha figyelmeztetik az embert bármiféle veszélyre, ugye, Ön is így látja ezt a témát, amiért egy kicsit elkanyarodtam, miért ne látná így? S ha már itt tartunk, azért is szeretem a mormotákat, mert szeretnek aludni, Einstein is nagyon szeretett aludni, valószínűleg azért, mert tiszta volt a lelkiismerete, ez a Napóleon nem szeretett aludni, inkább izgett-mozgott napestig, valószínűleg az ő lelkiismerete... szóval azt kérdezte Donáth, milyen állat ez a bácsi (itt jegyzem meg, hogy Donáthnak is van neve!), szegény Dorka, az unokám sem tudott Donáthnak válaszolni, pedig csakis vele szeretett volna tárgyalni, nem a felnőttekkel, a menyem szerint ennek az a tudományos magyarázata, hogy mi emberek, valamennyien azokkal szeretünk tárgyalni, akikkel körülbelül azonos magasságban vagyunk, mondjuk, szellemileg, ebben sok igazság rejtőzik, nem azért, mert a menyemtől hallottam, csak mondom, mert látja, Kovács úr, én nagyon szeretek Önnel beszélgetni, mert én Önt abban a magasságban képzelem el, ahol magam is vagyok, pontosan abban a magasságban, mert például amit Ön megépített, azt a gyönyörű fürdőt, én észre is vettem, részletesen elemezni is tudnám minden porcikáját annak az építménynek, a zászlórudaktól egészen a fekete ruhás hölgy finom ujjáig tudnám elemezni, mert amint említettem, mindent észrevettem, ez a legfontosabb, hogy vegyük észre a dolgokat, ne menjünk el közömbösen a világ dolgai mellett, tegyük szóvá, ha lelkesedünk valamiért és tegyük szóvá, ha nem lelkesedünk, hanem inkább lesújtó véleményünk van, csak mondom, észrevenni és szóvátenni - ez a titka az emberség gyarapodásának, persze, szellemileg, ez az eszmefuttatás nem teljesen az én találmányom, bár az is lehetne, nézze, én nem tartom számon a találmányaimat, mint sokan, mert manapság, ha jól megfigyelte, megszorodtak azok az embertársaink, akik számontartanak magukról mindent, mert pályázni akarnak valamire, ugye, tetszett hallani a pályázatokról, mert vannak, akik csak ahhoz értenek, hogy pályázatokat írjanak, megpályázzák a más pénzét, a más idegrendszerét és jóságát, hiszékenységét és fáradozásait, mindent megpályáznak, ez a divat manapság, ezért tartják számon az építészek a lerajzolt terveik sokaságát, az írók a könyveik számát tartják számon, s azt, hol jelentek meg azok legelőbb és legutóbb, kik és hányan írtak az ő műveikről, nézze, szerintem már túlságosan sok a mű, szójátékkal keverve, maholnap mindenképp mű lesz, nem csak az irodalomból, képzőművészetből, hanem például az aszaltszilvából is műaszaltszilva lesz, a minap mesélték, hogy a szalmakrumplit is úgy készítik bizonyos vendéglőkben, hogy valami port beleöntenek egy tartályba, mint a malomban szokás, alul pedig kijön a szépen fölszeletelt szalmakrumpli, csak mondom, ne higgye, hogy nagyon eltértem ismét a témától, nézze, megváltozott a világ, ma már nem a tanítók verik a gyermekeket, hanem fordítva, ugye, hallott a tanárverésekről, magyarverésekről, na ez az utóbbi nem a legjobb példa, mert a történelem amiképpen jött errefelé, mindig voltak

magyarverések, tehát ez nem az új dolgok közé tartozik, olyan magyarverésekről is olvastam már a történelemkönyvekből, amelyekre büszkék lehetünk, én ezt nem értem, lehet Ön is furcsállaná, ha kikap a kedvenc futballcsapata, s azt győzelemként könyvelik el, pedig ez is megtörtént már, csak mondom, itt van például ez a kedves és okos gyermek Donáth, most esténként talán azon tűnődik, hol alusznak a villamosok, vagy megkérdezi, milyen állat ez a bácsi, réám mutatva, persze, holnap, holnapután esetleg hasbarúgja a tanárát, hogy nevét emlékezetessé tegye, majd megirat valakivel egy pályázatot, látja, nem megy ki a fejemből ez a pályázat-ügy, apám szerint (nyugodjék békében) mindenért a nagyhatalmak a felelősek, ő is persze a maga magasságában gondolkodott, vagyis úgy, mint mások a falumban. Csak mondom.

Képzelve, azt mondja nekem egy falusi ember, teljességgel megváltoztak a méhek is, csak csodálkoztak, amikor a határból eltűnt a baltacín, kirepültek, s csak csodálkoztak, hogy nincs sehol baltacín, pedig volt eleddig évezredekken által, most mihez fogjanak, csak keringtek a levegőben céltalanul, úgy megváltozott a világ, s még hozzátette azt a változást is, hogy az ember igyekszik megtanulni a gombák fajtáit, melyik mérges, melyik nem, hát hiába tanulja, van, ahol a törvény egyenesen megtiltja a gombaszedést, akkor minek megtanulni a gombákat, a törvényeket kell megtanulni, hogy meg ne büntessék az embert, csak hogy ehető törvényt még nem találtak fel, látja, vannak dolgok, amiket észre kell vennie mindenkinek a maga magasságában, amiképpen én észrevettem, amikor az ön fürdőjében egy kis folton, pókhálón, vagy valami semmiségen az a bizonyos feketeruhás hölgy végighúzta finom ujjait, csak mondom, egyszersmind ezennel biztosítom Önt arról, hogy ha csakugyan elfogadja meghívásomat és meglátogat, semmiféle zászló nem fog lengeni a szélben a kapum közelében, csupán egy hatalmas orgonafa fogja Önt köszönteni, mégpedig a magunk magasságában, ahol nyugodtan elbeszélgethetünk, s kitérőket is tehetünk, ha kedvünk tartja, csak egyre kell vigyáznunk, arra, nehogy észrevegye valaki, túlságosan a szegények pártján állunk. Csak mondom.

5. Már van egy olvasóm

Látja, Kovács úr, csupa jó dolgot, jellemvonást tételezek fel Önről, azt mondtam, mindketten egyazon magasságban vagyunk, pedig én Önt egyáltalán nem ismerem, soha nem láttam, soha szót nem váltottunk, könnyen meglehet, épp ezért beszélek ilyen fölszabadultan, közvetlenül, mert meghallgat engem, nem szól közbe, eltűri, ha olykor ironikus hangon beszélek, vagy teljességgel tévedésben vagyok, amikor azt föltételezem, hogy velem együtt Ön is a szégyenek pártján áll, ahogyan a világirodalomból tanultuk, lehet, tévedek, amikor tanácsot adok Önnek a bankokat illetően, vagy valami hibát találok a munkájában, akár az a feketeruhás nő az ő finom ujjáival, az a gyanúm, ő ott is hibát talált, ahol valójában semmi hiba nem volt, de maga az a mozdulat, midőn valahol végighúzta az ujját, már az fölért egy figyelmeztetéssel, azt akarta talán kifejezni, azért lehet ott is hiba, ahol ő nem veszi észre, ami pedig engem illet, én is szeretek hibát találni, arra reámutatni, esetleg megbocsátani, ez írói jellemvonás szerintem, nézze, az írók is tévedhetnek, akár a világirodalom, amit annyiszor emlegettem már, tévedhetek, mert az író is ember, bevallom most Önnek, maradjon közöttünk, írónak tartom magam, mert nemrég kiderült rólam, már van egy olvasóm, egyetlenegy olvasóm van, az is a messzi távoból jelezte nékem, hogy szívesen olvassa írásaimat, Kanadában él az én egyetlen olvasóm, Pusztai Péternek hívják, neki is van neve, sőt, hírneve is van ennek a Péternek, pedig Kanadából is csak egy falut választott ki magának lakhelyül. Csak mondom.

Nem érdemes titkolózni, amúgy is minden kiderül, képzelje, ez a Pusztai a minap egy egész mezőnyi piros tulipánt küldött nekem a világhálón, egy gyönyörű fényképet, amit maga készített, szakmájából kifolyólag, hogy így fejezzem ki magam, tudja mi az érdekes ezen a fényképen, az, hogy a tengernyi piros tulipán között két fehér tulipán is látható, ezt vette észre szerintem ez a Pusztai, akinek azért is van hírneve, mert észreveszi a lényegét, unalmas lenne, ha minden tulipán piros lenne, vagy fehér, vagy sárga, egy híres filozófustól tudom, hogy ameddig mondjuk a piros tulipán föltétlen piros akar lenni, addig nincs semmi baj, csak akkor van baj, ha a piros tulipán egy napon azzal az igénnyel lépne föl, hogy minden más színű tulipán is pirossá változzék, mert ő így akarja, akkor van baj, persze, az a híres filozófus nem pontosan így fejezte ki magát, de mondanivalójának ez az értelme, vagyis az, hogy ne akarjunk másokat is a magunk képére változtatni, valahogy viseljük el egymást ezen a Földön, tűrjék meg egymást a piros, a fehér, a sárga tulipánok, ne szidja, ne ócsárolja, ne feketítse be egyik a másikat annak tudtával, vagy a háta mögött, ez a Pusztai szerintem az emberiség egyik legnagyobb problémáját mutatta föl a tulipános fényképével, ezen nincs is mit vitatkozni, mert ugye, naponta tapasztaljuk, azért van ennyi baj a világban, mert képtelenek vagyunk elfogadni egymást úgy, ahogyan vagyunk, úgy, amilyenek vagyunk.

Remélem ebben egyetértünk. Csak mondom. Látja, büszke lehetek arra, hogy van egy olvasóm, mert vannak írók, akiknek több a könyvük, mint ahány olvasójuk van, gondolom, ebben az ügyben is egy magasságban vagyunk, kedves Kovács úr, csak mondom, már röstellem is, hogy a büszkeségemről beszélek, nem erről volt szó, azt szeretném inkább megemlíteni, hogy ha e sorokat elolvassá az a feketeruhás hölgy, bizonyára végighúzná finom ujjait a mondataimon, hibát találna bennük, ha mást nem, hát akkor a szerénytelenségemet föltétlen fölróná nekem, amiben néki nagy igazsága is lenne, ha nem láttam volna annak a bizottságnak a bevonulását az Ön csakugyan gyönyörű birodalmába, ahol két napot töltöttem. Mert az a bizottság úgy vonult be a lengedező zászlók alatt, hogy messziről lehetett látni, annak a bizottságnak szinte valamennyi tagja külön embernek tartja magát, mint amilyen bárki ezen a tájon, sokkal különbnek, holott szerintem az Ön kisujját sem érik fel ezek a fontoskodó emberek, ezek az erőszakos tulipánok, ha egyáltalán szabad őket tulipánoknak nevezni. Most mondjam azt, hogy dolyfősek voltak, bizonyos hivatali magasságból néztek alá, az éppen itt

dolgozó emberekre? Nem mondom, nem ítélek, Ön bizonyára jobban ismeri őket, mint én, nekem csak annyi dolgom volt itt, hogy eleget tegyek fiam kívánságának, hogy fürödjek meg egyszer én is egy hullámfürdőben, s szívjam tele a tudómet gyógyító aromákkal, szerinte ennyit megérdemlek, szóval Ön jobban ismeri őket, én csak annyit tudok, s azt is a történelemből tudom, hogy az ilyen dölyfös emberek miatt nem vagyunk a legjobb viszonyban szomszédainkkal, talán még azok a bizonyos magyarverések is miattuk vannak, az én falumban az a tapasztalat alakult ki az idők folyamán, hogy a szomszédal kell jó viszonyban lenni mindig, a szomszédoktól függ az ember közérzete, nyugalma, biztonsága, nem sorolom, a mi magasságunkban ezt mindketten jól tudjuk, különösen, hogy önfejlőleg ugyan, de Önt is falusi embernek tituláltam. Csak mondom.

Nem szeretem a dölyfös embereket, még akkor sem, ha bizottságokba tömörülnek, elárulom most önnek, hogy az ön pincérjei sem kedvelték ezt a bizottságot, mert azt mondta az egyik a másiknak, te, ezeknek, holnap hová terítsünk asztalt, mire ennyi volt a válasz: hát lehet azt tudni? Ezeket soha nem lehet eligazodni. Szóval így vélekedtek a pincérek is, akik köztudomásúlag jó emberismerők, így vélekedtek. És tudja, még mit vettem észre, kedves Kovács úr? Azt, hogy ez a bizottság roppant otthonosan viselkedett a svédasztalnál, minden tagja pontosan tudta, milyen ételekkel kezdje az evést és azt mivel fejezze be, közülük senki nem tévesztette össze a kenyeret a süteménnyel, mint én, aki ugye süteménnyel ettem a marhabélszint, s amire a pincérjei finoman figyelmeztettek, szóval nem először étkeztek svédasztalról, azt biztosra veszem. Persze, azt belátom nyomban, hogy ezt az otthonosságot nincs jogomban, sem szándékomban fölírni semmiféle bizottságnak. Mert úgy is föltehetnök a kérdést, hogy egyáltalán mihez ért egy bizottság, aki még enni sem tud rendesen, egyáltalán mihez ért? Ugye, így is föltehetnök a kérdést, s joggal tehetnök fel. Én mégis amellettt vagyok, hogy bizonyos főntartásokkal fogadom azt az embert, aki ugyancsak roppant otthonosan érzi magát a kaszinókban, a játékbarlangokban, a pókertermekben. Azért mondom el most ezeket a megjegyzéseimet, mert volt alkalmam ilyen és ezekhez hasonló szórakozóhelyeken járni, igaz, nem szándékosan mentem, hanem úgy, hogy az az autóbusz, amely hetvenhárom órán át vitt New Yorkból Los Angelesbe, direkt megállt az ilyen helyek közelében, az ottani vendéglőkben étkeztek a sofőrök (föltételezem ingyen, vagy olcsón), épp azért, hogy vigyenek látogatót is, ha már ez az ő útvonaluk. Még svédasztalról is ettem ezekben az útmenti fényes megállóknak, igaz, csak körítést vettem az asztalról, ugyanis az volt ingyen, a flekkenért például fizetni kellett, s én ettől természetemnél fogva idegenkedtem. Csak mondom. Nem a flekkentől idegenkedtem, félre ne értse, hanem a fizetéstől.

Látja, én most Önnek bevallom, sőt, felmutatom ama jellemvonásaimat is, amelyek nem vetnek reám olyan fényt, amelyre büszke lehetnék, gondolom, ebben az ügyben is ketten egy magasságban vagyunk, úgyannyira, hogy annak a fekete ruhás hölgynek sem lenne különösebb oka arra, hogy finom ujjaival reánk mutasson. Kiváltképpen akkor, ha azt is bevallom, bár nem szeretem, el sem ítélem ezeket a kaszinókat és játékbarlangokat, mindössze arról van szó, hogy ez nem az én világom, remélem, Ön is így van ezzel, nyugtasson meg engem kedves Kovács úr, nyugtasson meg abban, hogy egy magasságban vagyunk. Ha nem is a bankok ügyében, de a világirodalom tanulságai, a tulipánok s a szomszédokkal való jó viszony dolgában egy magasságban.

6. Nagy luxus lenne, ha még magázódnánk is

Éjjeleket nem alszom kedves Kovács úr, éjjeleket, mert nem tiszta a lelkiismeretem, akárcsak Napóleonnak, aki állandóan izgett-mozgott, nem tudott aludni a sok hadjárat miatt, meg amiatt is, hogy ha észrevette, leszakadt egy gomb valamelyik katonájának zubbonyáról, talán még ennél is apróbb dolgok is idegesítették, így vagyok én is, most például itt állok egy buszmegállóban, szép idő van, álldogálhatnék gondtalanul, önfeledten ebben a megállóban, de csak oda térek vissza gondolatban az Önnél töltött két napra, mert annyi emlék, annyi elmeséltnivalóm gyűlt össze, hogy félek, nem lesz már időm azokat kibeszélnem magamból, kurta az élet, Kovács úr, nézze, nagyon zavar engem ebben a mesélésben már az is, hogy nem tudom Önt tisztességesen megszólítani, ugye, az algebrahoz is folyamodtam, azért az ikszért, most pedig kovácsurazom, és önözöm Önt, nagyon meguntam ezeket a megszólításokat, úgy érzem, eltávolítanak bennünket egymástól, nem pedig közelebb hoznak, emlékszem, egyszer egy nagy összejövetelen egy diák föltette a kérdést az épp jelen lévő, híres költőnknek, tessék mondani, Gyula bácsi, helyes dolog az, hogy mi, magyarok tegezzük egymást, az időseket is tegezzük, az ismeretlen is, mi erről a véleménye, hát Gyula bácsi erre azt válaszolta, fiam, olyan kevesen vagyunk, mi, magyarok, hogy nagy luxus lenne, ha még magázódnánk is, valahogy így mondta, így maradt meg az emlékezetemben, erre emlékszem itt, a buszmegállóban, és elgondolom, mi lenne, ha többé Önt nem kovácsuraznám, hanem adnék Önnek egy rokonszenvesebb nevet, nézze, nem egyszerű kérdés, amit most fölvetek, nemsokára várja a menyem a második gyermekét, még azt a könyvet is beszerezte, amelyben az elfogadott nevek szerepelnek, ezt a könyvet heteken által tanulmányozta, s még most sincs véglegesen leszögezve, mi legyen a leányka neve, mert azt a tudománynak köszönhetően már tudjuk, hogy leánygyermek lesz-e, vagy pediglen fiúgyermek, csak a nevet nehéz kijelölni, mert arról mindenkinek saját ízlése szerint kell döntenie, ugye, amikor megszületik egy gyermek, más gondjai vannak, nem az az első, hogy milyen neve legyen, hanem hogy egyáltalán tudjon levegőt venni, tudjon sírni legalább, ilyesmik, s különben is akkor még túl korai lenne önmagának nevet adni. Csak mondom.

Mi lenne, ha mi is tegeződnénk, ezt azért merem javasolni, mert bizonyára idősebb vagyok, mint Ön, általában az a tapasztalatom, hogy majdnem mindenkinél idősebb vagyok, szinte naponta ez derül ki rólam, már röstellem is olykor, hogy mindenkinél idősebb vagyok, a minap is úgy állt fel székéről egy jól nevelt iskolás gyermek, hogy egy pillanatig sem habozott, pont engem választott ki az utazó közönségből, akinek azt a széket föltétlen át kell adnia, a székről jut eszembe, hogy az Ön vendéglőjében direkt gyermekeknek való székek is voltak, ezeket úgy hozták a pincérek, mintha mindenik szék egy trón lenne, s valóban, egy gyermeknek való szék hasonlatos a trónhoz, csak meg kell figyelni, milyen tartással, milyen büszkeséggel foglalják el a gyermekek az ő széküket, azokat a termetükhöz mérten készített székeket, mint amilyenről a már általam említett Donáth is föltette a kérdést, reám mutatva, ugye, hogy milyen állat a bácsi, de visszatérve a névadáshoz, ez az ügy egészen újkeletű gondja az emberiségnek, az én gyermekkoromban az anyák nem sokat törték a fejüket, ha fiú született, legtöbbször adták az apja nevét, ha leány, akkor az anyját, vagy valamelyik ősük nevét adták, legtöbbször csak úgy, kapásból, az én családban például mindenki Ferenc, a nagyapámat kivéve, még az ükapám is Ferenc volt, szép, fekete márvány hirdeti az ő nevét, nyugodjék békében, szóval ez a névadás sem egyszerű dolog, itt szeretnék elmondani egy esetet az édes öcsémről, akitől valamilyen alkalommal egy hatósági közeg, aki épp azon fáradozott, hogy kitöltsön egy hivatalos okmányt, megkérdezte, mi volt a neve születésekor, az öcsém azt felelte, születésekor neki egyáltalán nem is volt neve, később adtak nevet neki, amikor már kiderült, hogy fiú gyermeknek született, sajnos, Károly nevet adtak neki, nem

pedig egy olyan szép nevet, ami ott lett volna a család keze ügyében, például azt, hogy Ferenc. Csak mondom.

Érdekes, valahogy nem tudom Önt tegezni, megpróbáltam az előbb, de nem ment, valósággal visszapattant az ujjam az írógép billentyűjéről, úgy pattant vissza, mint némely felhőszakadás idején a jégdarabok pattannak vissza a kövezettről, maradjunk egyelőre a magázásnál, tudja, ami nem megy, azt nem kell erőltetni, az idő kiforogja, mi a helyes, általában mindent az idő old meg és mindent az idő bonyolít, érdekes, itt állok ebben a buszmegállóban, már több tucat hét múlt el azóta, hogy Önnél fürödtem, ahol az a feketeruhás hölgy végighúzta finom ujjait a falakon, itt állok a megállóban és arra gondolok, tulajdonképpen mi becsaptuk Önt otlétünkkel, pusztán megjelenésünkkel csaptuk be, mert több alkalommal fürödtünk meg azokban a csodálatos medencékben, mint ahány alkalommal ott aludtunk az Ön szállójában, ahonnan a Dunára lehetett volna látni, ha azt nem takarták volna el az ablakunk előtt lévő bokrok, de hát ez csak egy semmiség ahhoz képest, hogy csakugyan úgy érzem, becsaptuk az egész vállalatát, olyankor érkeztünk, úgy délidőben, hogy már érkezésünk napján megfürödhettünk, s elmenésünk napján is fürödtünk még egyet, anélkül, hogy ott aludtunk volna, azt hiszem érti, mire célzok, én ezt a kérdést ott helyben fölvettem a feleségemnek, de ő azzal nyugtatott meg, én az ilyen dolgokhoz nem értek, ez az egész kirándulás, ez a fürdőzés és szállás előre meg volt beszélve telefonilag, ez tulajdonképpen egy csomag, ugyanis vannak két napos, öt napos, két hetes, vagy egy hónapos csomagok is, attól függ, kinek mennyi a gazdasági tehetősége, hogy tudományosan fejezzem ki magam. Csak mondom.

Ezek csak úgy eszembe jutnak itt a buszmegállóban, sőt, el is tűnődöm egy csomó, számomra érthetetlen dolgon, vagy azon, hogy tulajdonképpen ez a fürdőzés sem volt egyéb, mint egy csomag, vagyis Önök csomagként kezelik azt a nagy eseményt, hogy én itt egyáltalán megfürödhetek, ebben a gyönyörűséges medencében, Önöknek úgy látszik, én egy szám vagyok csupán a statisztikában, egy szám az egész családom, ami rajta volt a szállodai szoba kulcs-tartóján, valamiért idegenkedem attól a gondolattól, hogy egy szám vagyok csupán, holott, ha jól meggondolom, talán még szám sem vagyok, egy senki ha vagyok, még annak a követelménynek sem felelek meg, hogy szám legyek, amivel valakinek el kell számolnia míg élek, ugye említettem, csupán egyetlen egy olvasóm van, hát szám az egy, még szorozni sem lehet vele, hát szám az, tessék mondani.

Csak mondom, míg úgy mennek el az autóbuszok, hogy föl sem ülök rájuk, úgy mennek el, mert nem figyelek oda, az emlékezéseim miatt nem figyelek, képzelje, észre is vette egy mellettem álló falusi asszony, hogy valami baj van velem, ott állt mellettem, egy nagy, tulipánnal megrakott kosár volt a kezében, egyszer azt mondja nekem ez a falusi asszony, mit gondolok, kibírják-e, vagy nem bírják ki elhervadás nélkül az ő tulipánjai, hogy a temetőig érjen, mert oda igyekeznek, már mindenkije ott van a temetőben, azért is visz annyi tulipánt, hogy mindenkinek jusson, ne maradjon egyetlen rokona se virág nélkül, se szomszédja, tulajdonképpen a férjéhez viszi a nagyobbik részét a tulipánnak, a férje harangöntő volt, ritka jó ember, kár lenne, ha elhervadnának a tulipánok ebben a nagy melegben, hirtelen nem is tudtam, mit válaszoljak, a tulipánhervadást eleddig nem tanulmányoztam, erről teljességgel megfeledkeztem, de azért nem hagytam szó nélkül, mondtam az asszonynak, szép magától, hogy a szomszédok sírjait sem felejtí ki a számításból, hát hogyan lehet azt kihagyni, válaszolta, mert mondom, nem hagytam szó nélkül, volt eset arra is, hogy nem kellett volna azonnal válaszolnom, képzelje, egy alkalommal feleségemmel együtt ott vagyunk a felvonóban, belép még vagy három idegen, az egyiktől megkérdezi a feleségem, hányadik emeletre megy, hogy azt a gombot nyomja meg, erre nem az idegen, hanem én válaszolok a feleségemnek, mondom neki, a hatodikra, most mit szól az ilyen dolgokhoz, ugye, nem kell mindjárt azonnal válaszolni, előfordul, jobb, ha a egy picit hallgat az ember, mielőtt válaszolna, nevetségessé váltam a felvonóban, mert a saját feleségemmel közöltem, hogy hol lakunk, ugye, milyen

zsenáns tud lenni egy ilyen helyzet, csak mondom, ez megtörtént eset volt, nem én találtam ki, ki sem lehet találni az ilyen jó dolgokat, az élet hozza magával.

Szóval néha gondolkozni is kell, mielőtt valamire válaszolna az ember, ugye, Ön is észrevette például azt, hogy ha egy politikustól kérdez valamit egy riporter, a politikus legtöbbször így válaszol: ezt a kérdést két részre kell bontani... szóval voltaképpen gondolkodik, mit válaszoljon, hogy baj ne származzon a válaszából, ne váljék nevetség tárgyává, mint én a liftben, azon gondolkodik, mit is válaszoljon, ezt a módszert meg kell tanulni, az a feketeruhás hölgy, akinek finom ujjai voltak, jól ismerte ezt a módszert, tulajdonképpen semmit sem mondott azzal, amikor kérdésemre, hogy kié ez a fürdő, azt válaszolta, ez egy magyar emberé, a tulajdonos nevét ki sem ejtette, tőle tanultam, hogy én se ejtsem ki az Ön szállodájának a nevét, mindig tanul az ember, még ebben a buszmegállóban is sokat tanultam ettől a falusi asszonytól, főleg azt, hogy a szomszédokat soha nem szabad kihagyni a számításból, s hogy mielőtt valamire válaszolna az ember, előbb mondjon valami fontosnak tűnő semmiséget, nézze, engem most senki nem kérdezett, de azért mondom egy fontos semmiséget, mert megnéztem a térképet, olyan közel voltunk onnan, az Ön szállodájától egy másik ország határához, hogy egy falumbéli, jó pipás ember odáig tudna köpni, ha akarna, olyan közel, mondanom sem kell, azok a pipás emberek, ha csak tehetik, nem köpdösnek, különösen más országok felé, erre mérget lehetne venni, csak mondom.

Az az igazság, kedves Kovács úr, hogy ideje lenne megtanulnunk nem csupán angolul, hanem szomszédul, családul, barátul, megbecsülésül, ha egyáltalán vannak ilyen szavak a magyar nyelvben, szerintem nincsenek, de ha nincsenek, az még nem nagy baj, fontos, hogy értsük, miről beszélek, arról, hogy meg kell tanulnunk egymást, mint egy tantárgyat az iskolában, meg kell tanulnunk gyermekeinket, asszonyainkat, barátainkat, szomszédainkat, még a távoli népeket is meg kell tanulnunk, s hogy el ne felejtsem, bizony, meg kell tanulnunk magyarul, s azt, hogy legalább nevünk legyen, ha már a hírnevünk fogyatkozásban.

7. Granada gyöngye volt az a fekete lány

Egy fontos dolgot elfelejtettem, de meglehet, nem is akartam említeni Önnek, mivelhogy csupán nekem fontos, az életemről van szó, azért is vitt el a fiam, hátha jól érzem magam a gyógyfürdőben, s eljövök ide máskor is, gyógyulni, persze, mert beteg vagyok Kovács úr, nagyon beteg. Képzelve, egy éjjel az a roppant eredeti ötletem támadt, hogy semmilyen betegség nem egészséges dolog, én ezt így, ebben a megfogalmazásban még nem hallottam és nem is olvastam. Szóval elmenni készülök, Kovács úr, ez a legfinomabb fogalmazás az én helyzetemre, még egy versikét is megírtam azon az éjjel, ha esetleg érdekelné Önt, ide másolom, bár nem tudom, szereti-e Ön a verseket, úgy másolom, mintha nem is vers lenne, íme:

Így, amikor az ember elmenni készül, s szoktatja szemét a feketéhez, nem angolul tanul már, hanem sötétül, így, amikor az ember elmenni készül, s ragaszkodik mindennek feléhez, beérvén végül a maradék-élet negyedével, így, amikor az ember elmenni készül, s barátkozik a szürkeséggel, hálát ad annak is, ha mint a gyertya-csonk, lobogás nélkül, csöndben ég el.

Ez hát a versike, nem nagy dolog, de tudja, én szeretem, mert ez a válogatott verseim közül való, ugyanis ellentétben más íróemberekkel, én nem úgy dolgozom, hogy megírom az összes műveimet, majd kiválogatom annak javát és úgy nevezem el, hogy válogatott írásaim, szóval én egyenesen a válogatottakat írom meg, ez a módszerem, csak mondom, említettem már, hogy jó úton járok, mert már van egy olvasóm is, könnyen előfordulhat, Ön lesz a második olvasóm, hiszen amint jeleztem, föltételezésem szerint egy magasságban vagyunk.

Bizonyára észrevette, a sötétséggel foglalkozom, a feketével, a szürkeséggel, szóval szoktam magam, most arra gondolok, hátha azt a feketeruhás hölgyet is a ruhája miatt vettem észre fürdözésem idején, nem a finom ujjai miatt, most bánom is, hogy észrevettem őt, mert telefonon megjegyzést fűzött írásomhoz a fiam, mondván, hogy valami nem stimmel azzal a címmel, hogy feketeruhás hölgy, nem illeszkedik a mondandóhoz, ezek a hölgyek tulajdonképpen menedzserek, ruhájuk nem ékes, nem cicomázott, nincsenek rajtuk rojtok, csokrok, lelógó pántok, úgy is mondhatnók, hogy praktikus egyenruha, a minisztereknek is nagyjából elő van írva, milyen ruhában illik nekik megjeleníteni bizonyos eseményeken, szóval, valami nem stimmel, csak mondom, s állítólag a fekete színű munkaruha is egy előírás, bizonyos helyeken, lehet ebben az esetben pont Ön volt az, aki neki előírta, miképpen jelenjék meg a munkahelyén. Ezt Ön tudja.

Azt viszont én tudom, miért foglalkozom annyit mostanában a feketével, a sötéttel, ma holnap elfelejtem, hogy vannak más színek is, nem csak a feketék, tudósok szerint nincs is fekete szín, mások szerint a fekete segíti a befelé fordulást, kegyelmet, békét hoz az embernek, ezekre van nékem szükségem most, amikor már befelé fordulva élek, érdekes, egy időben, gyermekkoromban, jól emlékszem apám legkedvesebb nótájára, dolog közben is sokszor dúdolta, hogy *Granada gyöngye volt, az a fekete lány*, ezt dúdolta az én apám, ki tudja, mi vitte rá, hogy ezt a nótát énekelje, csak mondom, ugye, nálunk a gyász színe a fekete, ezt nem kell részleteznem, csak megemlítem, nálunk a vasárnapoknak is fekete volt a színük, feketébe öltöztek a fehérnépek, s a férfiakon is fekete volt a kabát, a lajbi, a kalap, de ha kilépünk egy pillanatra a régi, falusi világból, s mondjuk a cilinderre gondolunk, akkor is a fekete jut eszünkbe, nem tudom, olvasta-e Ön a nagy orosz költő, Szergej Jeszenyin versét, aki így ír: *Cilinderben nem divatból járok, / Ily hívságos szenvedély nem éget, / Hasznát veszem, hogyha megkínálok / Arany zabbal roskatag gebéket.* Elment a költő, kiment a divatból a cilinder, s vele ment az a fekete is, amit cilinder-feketének neveznék el, mert erről a feketéről sokat lehetne beszélni. Csak mondom.

Hogy milyen fajta fekete volt az a ruha a finom ujjú hölgyön, gondolom, arról is lehetne beszélni. Bőven. Mert állítólag fekete a gonoszság, az ördög, s talán az Isten is. Filozófusok szerint. Szerintük fekete szín nincs is. Vagy ha van, az nem valódi. Azt mondják, a türkiz, a bíbor és a sárga keveréke a fekete, de az sem tökéletes. Márpedig az a hölgy, a feketeruhás, akinek finom ujjai voltak, valódi volt, s talán tökéletes is, amennyire csak lehetséges, hiszen beszéltem vele. És gonosz nem volt, sem ördög, hanem diplomata volt. És karcsú! Ez az! Akik értenek a feketéhez, azok tudják, hogy a fekete ruha karcsúbbá teszi a nőket, mint amilyenek a valóságban. Meglehet, hogy ez a hölgy, akivel szót váltottam a medence szélénél, pont a karcsúságért volt feketében. Meglehet. De ki tud eligazodni a nőkön? Csak mondom.

Esetleg Ön, ha el tud igazodni, Kovács úr, esetleg Ön. S a feketén is csak Ön. Ne értsen félre, vannak, akik szerint a fekete a semmire gondolás, a vágytalanság színe. Ilyesmit Önről nagy tévedés lenne állítani. Úgy gondolom. Akárcsak Stendhalról, aki megírta a Vörös és feketét. Nem találja furcsának, hogy ebben a regényben a piros színről alig esik szó, s ha igen, csak akkor, ha a templomokról ír. A főhős, Julien, fekete. Milyen is lehet egy papnövendék, ha nem fekete. Főként abban a korban! És itt van például a gyémánt. Mondjuk, a Fekete gyémántok című Jókai regény. Miért pont a gyémánt feketeségét vette észre ez a mi Jókaink, s nem annak a keménységét? Ön mit gondol erről Kovács úr? Csak kérdezem.

Egy szellemes filozófus úgy határozta meg a feketét, hogy az a végtelenség színe, csak annál is sokkal feketébb. Látja, én az efféle mondatokat szeretem. Végtelenség... Most például végtelenül csodálkozom azon, hogy az Ön birodalmáról megemlékezvén, teljességgel kifejejtettem, hogy ott voltaképpen fényterápia is szerepelt a kínálatban. Bizony, szerepelt, s láttam is azokat a furcsa színű lampionokat a mennyezetről lelógni, amikről szót kellett volna ejtenem legalább, ha nem is voltak reám nagy hatással. Azért nem voltak, mert én ott is csak a feketét kerestem, azt vettem volna észre, olyan volt a hangulatom. Beteges hangulat volt, ez igaz, de legalább hangulat volt, nem céltudatos keresgélés. Csak mondom.

Tudja Ön azt, hogy a fekete szín a mélabú, a művésziesség színe is? Számos festőt ismerünk, akik a feketének több száz árnyalatát keverték ki palettáikon, de a nézők legnagyobb része nem veszi észre a sokfajta fekete közti különbségeket. Sokszor megfigyelhető a feketének a hígulása is, olyannyira tud hígulni a fekete, hogy szürke lesz belőle, a szürke pedig nem fekete. A szürke csak úgy tesz, mintha fekete lenne, máskor pedig úgy, mintha fehér volna, a szürkén nem lehet eligazodni és nem is érdemes. Esetleg az éjszaka feketeségének árnyalatairól mondhatnók el, hogy érdemes figyelni rájuk, mert mélység van azokban és titokzatosság. Akárcsak abban a feketeruhás hölgyben, akinek finomak voltak az ujjai... Csak mondom.

Azt hiszem, a fekete szín is változik az idő múlásával, mint minden, hol van manapság az ébenfa feketesége? Talán elfér egy fekete műanyag-dobozban. Hamissá válnak a fekete színek is, mint annyi minden ezen a világon. Az én anyám kilencvenen túl már nem talált magának egy valamirevaló fekete fejkendőt, pedig nagyon szerette volna viselni olykor, ha senki nem látja, akkor is. Úgy mondta, ne legyen tiszta fekete, legyenek benne babirkák. Nem pöttyöket mondott, nem kicsiny kockákat, vagy vonalakat, babirkát mondott, soha nem tudtam meg, mi az a babirka. Csak sejtettem, valami olyan nyomokat jelent, mintha valaki festés közben ujjai-val végigtapogatta volna azt a kendőt, valami olyan nyomokat jelent. Lehet, ő sem tudja. Csak azt tudja, hogy szürke ne legyen, csak fekete és babirkás. Hát nem érdekes ez a téma, Kovács úr? Csak mondom.

Rengeteg feketére gondolok mostanában, Kovács úr, állapotomból kifolyólag... Gondolok például ünnepi feketére, mely maga az összhang, a harmónia, a koromfeketére, mely erős és nyers, a puha feketére, mely bolyhos egy kicsit, a szurokfeketére, mely ragadós talán és csillogó, gondolok a felhőfeketére, a gomolygó feketére, mely villámokat rejteget, a bársonyfeketére, mely ugyancsak rejteget valamit, talán titkokat, de legtöbbet a feketeruhás hölgyre

gondolok, akinek finom ujjai voltak, s akinek a körmét nem láthattam a medencéből, s akiről annyit sem tudok, mint a körmöm feketéje, mégis azt hiszem, ő uralta az egész birodalmat, amint végigsimított a falakon az ő finom ujjával. Azért gondolok reája annyiszor, vajon, ha még egyszer arra járnék, s domináns, határozott, de egyszerű megjelenésével tudna-e rajtam segíteni valamit, hogy még egy napra legalább ne lássam ennyire feketének ezt a való világot. Csak mondom. Mert annak látom, kedves Kovács úr, feketének. Hitványnak látom, hitvány-feketének. Okos emberek például már azt is kitalálták, hogy a szülő jól teszi, ha már zsenge korában megfigyeli gyermekét, papírt, ceruzát ad a kezébe, s rajzolásra bírja azt a zsenge gyermeket, így derülhet ki róla, milyen lélek lakozik benne, mert ha csupa fekete vonallal rajzol egy kutyaólat, vagy egy macskát, mondjuk, fekete macskát és a körvonalak közti teret is csupa feketével rajzolja tele, akkor baj van azzal a gyermekkel, nagy baj. Akkor búsongó, szomorú, lehangolt, makrancos az a gyermek, s ha teheti, örökösen hitványságon jár az esze, nem pedig a színes játékokon, amelyek derűt, boldogságot sugároznak. Mert mi is lehet egy olyan gyermekből, aki másfél évesen feketének rajzol le egy fekete macskát? Hát kedves Kovács úr, ezek az okos emberek, ezek a ravasz és számító emberek azt mondják, csakis bankrabló, szélhámos, hitvány ember lehet az ilyen gyermekből, ezért kell őket már korán megfigyelni, s piros ceruzákat, lilákat, zöldeket, rózsaszínű ceruzákat kell adni piciny kezükbe, hogy jó emberek váljanak belőlük, vidámak, jóindulatúak, szófogadó emberek, akik örülni tudnak az életnek, akkor is, ha az éppenséggel szürke vagy fekete. Mert szerintük jó pénzért jó embereket tudnak ők nevelni gyermekeinkből, ugye, milyen talpraesettek ezek a ravasz emberek. Csak mondom.

Látja, én az efféle dolgokat nem szeretem, kedves Kovács úr, főként a megfigyeléseket nem szeretem, különösképpen azt, amikor nem a rablókat figyelik meg, hanem a zsenge gyermeket, az ártatlan, élni is alig tudó, jámbor embereket figyelik meg és nem azért, mert ez jó valakinek, hanem pusztán a megfigyelésért. Ezért is idegenkedem a megfigyelő kameráktól, amelyek manapság már valósággal behálózzák a földet, a tereket, az utcákat, a házakat, s általuk meg lehet figyelni például azt is, mikor száll le mondjuk a Kreml vagy az Eiffel torony tetejére egy varjú. Mindent meg lehet figyelni, s meg is kell, ezt tartják helyesnek ezek a ravasz emberek, az örökké figyelők, nyilván rejtekhelyükről követik a világ dolgait, elbújva, elrejtőzve, nehogy őket is valaki lefigyelje. Mert azt ők nem szeretik, ha figyelik. Ők figyelni szeretnek. Látja, szerintem ezek az igazi fekete emberek, lelkileg, persze, öltözhetnek rikító színekbe, akkor is feketék. Szerintem. Csak mondom.

Annyit mondanék még, hogy remélem, az Ön feketeruhás hölgye nem tartozik a megfigyelők közé, ő épp arra hivatott, hogy eltüntesse finom ujjával a zavaró, a tisztátalan fekete foltokat a környezetéből, mert azt Ön így írta elő neki, ha magától esetleg nem találta volna ki az a fekete hölgy, hogy mi a hivatása. De szerintem kitalálta, mert az ő fekete ruházata oly egyszerű csakugyan, oly mindennapi és mégis elegáns, mint ő maga. Lelkileg persze, ezt hangsúlyozom. És nem lehet igaza a fiannak, amidőn azt állítja, valami nem stimmel azzal a címmel, amit írásom fölé tettem, s amelyben a fekete színt is gondosan elhelyeztem. Nem lehet igaza már csak azért sem, mert megszoktam, hogy általában nekem van igazam. Megszoktam, de meglehet, ilyennek is születtem. Ilyennek, aki szereti, ha igaza van, akkor is, ha esetleg nincs igaza. Maradjon közöttünk, kevés az olyan ember, aki nem szereti, ha igaza van. Kevés.

Akár a fehér holló.

8. *A nagy, fekete sasmadár*

Üldözési mániában szenvedek, kedves Kovács úr, ugye, az is betegség, így mondják, az is. A minap például fejembe vettem, hogy Amerika is üldöz engem. Legalábbis a világhálón üldöz. Nem engedi, hogy hozzáférjek a világháléhoz. Azért nem engedi - gondoltam -, mert amint azt Önnek is megírtam, bizony romlik a világ, még Amerika is bajban van, pont a Fehér Házat említettem, ahol a gyönyörű rózsakertet már nincs aki gondozza, elbocsátották a dolgozókat, s különben is baj van a biztonsággal, mióta az a két magas torony összeomlott, sokan félnek, nehogy újabb bajok történjenek, s ebben van is igazság bőven, mert ma már Amerika nagyon nem szereti azokat, akik Amerikát nem szeretik. Hát ebből indultam én ki, pontosabban abból, hogy aki valami rosszat ír Amerikáról, arról föl lehet tétélezni, hogy nem szereti Amerikát, ebben van valami logika, csak éppen igazság nincsen, mert én sok mindent szeretek Amerikában, azért is szoktam olykor odalátogatni. Csak mondom.

Látja, kedves Kovács úr, ilyenkor hiányzik mellőlem az a feketeruhás hölgy, akinek finom ujjai voltak, aki egy szempillantás alatt eloszlatná üldözési mániámat, valószínűleg azzal, hogy reámutatna az én egyik legrosszabb tulajdonságomra, nevezetesen arra, miszerint eltúlzom a jelentőségemet. Hogy is jövök én ahhoz, hogy föltételezzem, reám figyel egész Amerika, az én firkálásaimat figyeli, más dolga nincsen, leállnak a metrók, a papok nem hirdetnek ígét a templomokban, s autót sem gyártanak, mert minek, ha én az ő végüket jósolom írásaimban, akkor minek?

Mondja, Kovács úr, önnel soha nem fordul elő, hogy eltúlozza saját jelentőségét? Mondjuk, amikor azt a fényes fürdőt építette, nem abból indult ki, hogy ha ezt Ön nem hozza tető alá, akkor az emberekkel mi lesz, hol fognak fürödni, hol gyógyítják ki őket sokféle nyavalyáikból, hol lesz svédasztal százféle finomsággal, hová vonul be majd a bizottság, amelynél fontosabb talán nincs is, hogy a látványról ne is beszéljünk. Mert miféle látvány az, ha az ember csak megáll az út szélén, vagy egy dombon, s onnan néz le a piszkos Dunára, hát látvány az olyan? Mert ha véletlenül ebből indult ki, amikor a nagy munkának nekifogott, akkor bizony Ön is eltúlozta a saját jelentőségét. Szerintem. Csak mondom.

Én például néha olyan hangulatban vagyok, hogy behunyom a szemem és elképzelem, ha most egy nagy fekete sasmadár fölkapna engem, s eltűnne velem, eltűnne nyomtalanul, mi változna meg a hiányom miatt ezen a Földön? Semmi. Semmi sem változna meg, menne tovább minden a maga útján, járnának az autóbuszok, zuhogna tovább a Niagara, talán még autókat is gyártanának, s az a feketeruhás hölgy is olykor végighúzná finom ujjait valahol, ha nem ott, ahol megláttam, akkor egy másik feredőben. Csak mondom.

Szóval nem változna meg semmi, még akkor sem, ha éppenséggel Önt kapná föl egy nagy, fekete sasmadár. Még akkor sem. Mert bizony, por és hamu vagyunk, kedves Kovács úr. Amiképpen írva vagyon. Érdekes, mégis hajlamos az ember saját fontosságát eltúlozni. Csak mondom.

Azt hiszem, sokan vagyunk így, eltúlozzuk saját fontosságunkat, ezért is mondjuk azt, hogy az én orvosom, az én falum, az én hazám, az én igazgatóm, nem gondolva arra, hogy ezek valójában nem a mi tulajdonunk. Érdekes, az égről nem szoktuk azt mondani, hogy az én egem, sem pedig a temetőről, hogy az én temetőm... Csak mondom. A nyelvészek valószínűleg azzal magyaráznák e jelenséget, hogy ezek a fogalmak így alakultak ki az idők folyamán... Persze, ez így túlságosan egyszerű magyarázat lenne, mert például a tyúkszemről is állíthatjuk, hogy úgy alakul ki az idők folyamán, de hát ez nem magyarázat. Csak mondom. Sok mindennek nem tudjuk a magyarázatát, kedves Kovács úr, annak sem, hogy miért hajlamos az ember eltúlozni önmagát.

Most pedig föltehetnők azt a kérdést is, hogy milyen összefüggés van az üldözési mánia és a magunk jelentőségének eltúlzása között. Mert ha van valamilyen összefüggés, akkor ez az utóbbi, a magunk jelentőségének eltúlzása is betegségnek számít, s akkor a feketeruhás hölgy, akinek finom ujjai vannak, hiába fáradozna azon, hogy kigyógyítson az üldözési mániából, mert ha ki is gyógyít, azonnal belesuppanok egy másik betegségbe, az eltúlzásba. Roppant furcsa dolgok ezek, kedves Kovács úr, némelyiken csak az igazi nyelvészek tudnak eligazodni, úgy, hogy hagyjuk is e kérdést a nyelvészekre. Csak mondom.

Ami a furcsa dolgokat illeti, azért elmondok egyet, mert érdekesnek találom. Nemrég történt, hogy egy vonat felügyelet nélkül maradván, elindult magától Székelyudvarhelyről Segesvár felé, nem volt vezető rajta. Elűthetett volna bárkit, aki nem tér ki útjából harminc kilométeren át haladva. És kit ütött el ez a magányos vonat, mit gondol Kovács úr? A saját mozdonyvezetőjét ütötte el. Mert ő is eltúlozta, nem mérte fel helyesen az erejét és jelentőségét, egyedül próbálta megállítani a saját mozdonyát. Addig rohant a vonat mellett, hogy fölkapaszkodják a mozdonyra, s meghúzza a féket, amíg a mozdony alá került. Ebbe halt bele ez a mozdonyvezető, vagyis abba, hogy több erőt és tehetséget tételezett föl saját magáról, mint amennyi valójában volt neki. Csak mondom. Bár meglehet, ez a példa nem hasonlatos az én példámhoz, aki rendszerint eltúlozom a magam jelentőségét, inkább az önfeláldozáshoz hasonlít, vagy pedig a meggondolatlansághoz.

Vannak sokan, kedves Kovács úr, akiknek szobrot emelnek, akikről utcákat neveznek el, sőt, csillagokat, ezt önnek nem kell magyaráznom, csak azt jelzem, hogy talán ezekről a hírességekről is elmondhatjuk, hogy valamilyen vonatkozásban eltúlozták a saját jelentőségüket, ezért sikerült nekik kimagaslani az egyszerű halandók közül, de ezt nekik ritkán szokták fölírni, mert ritkán történik meg, hogy ők maguk nem veszik észre, ha feltűnően eltúlozzák saját személyük jelentőségét. Aki ugyanis képes eltúlozni önmagát, az arra is képes, hogy belássa, hol van az ő túlzásának határa. Szerintem ezért van az, hogy ezek az emberek sokszor szerénységükről is híresek lesznek. Csak mondom. Ezek az én szerény megfigyeléseim.

De hányszor halljuk, némelyek azzal kérkednek, hogy egy padban ültek valakivel, akiből híresség lett, vagy épp abban a városban, vagy faluban születtek, ahol az a nagynevű másik, hányan megelégednének azzal is, ha egy iskolába járhattak volna, pláne egyazon osztályba, mint például a „nyolcadiké”-be Désen, ahová a mester, Moshu is járt! Ön, kedves Kovács úr, nem ismeri Moshu mestert, majdnem biztosra veszem. Én sem. Csak akkor kerültem levélbeli kapcsolatba véle, amikor hogy úgy mondjam, bografutottak a világháló azon szálai, amelyekkel eleddig jó kapcsolatban voltam, akkor. Őhöz átváltottam, mert már az idegszálaim is kezdtek összebogozódni, mindenféle hitványságra gondoltam, főleg arra, hogy megharagudott rám egész Amerika, csak nekem tiltotta meg a világhálón való járkálást, senki másnak a világon, aztán kiderült, nem Amerikával volt a baj, sem pedig a Mesterrel, nem tiltott Ő meg semmit tőlem, hanem én túlozom el a jelentőségemet, nekem van üldözési mániám. Csak mondom.

Erről jut eszembe, Önnek nincs olykor üldözési mániája? Nem szégyen, nekem bevallhatja, egy magasságban vagyunk. Például akkor sem volt, amikor az a fontos bizottság bevonult a lobogó zászlók alatt? Akkor sem? Ön szerencsés ember, lehet, épp azért szerencsés, mert az a feketeruhás hölgy mindent el tud simítani az ő finom ujjáival. Persze, nem csak szerencse kell az élethez, hanem ügyesség, talpraesettség, találékonyság is, mert különben a szerencse hamar elpártolna tőlünk. A szerencse olyan esély, amit az Úr olykor fölkinál nekünk, s ha nem jól sáfárkodunk vele, vissza is vonja. És akkor nézhetjük magunkat. Ön minden bizonnyal ügyes ember és szerencsés is. Ezt onnan sejtem, hogy az Ön teraszáról néztem a tájat egy fényes reggelen és azt láttam, hogy nem messze, egy erdős hegyoldalban nagy port kavarva dolgoztak a földvájó gépek és daruk, s a mellettem állók azt beszéltek, Ön épít oda is valami

csodás vendégfogadót, nem lehet tudni mit, de valamit nagyon építenek ott is. Szóval Önnek építenek, nagy port kavarva, amint említettem, mert most épp a porról szeretnék szólni. A porról és Amerikáról. És az emberi ügyességről.

Történt, hogy egy alkalommal épp ott voltam Kaliforniában, amikor kitört egy tűzhányó. Tele voltak a reggeli újságok a vulkáni hírekkel, de déltájban már a boltok is tele voltak a vulkáni porral. Leleményes emberek gyufásdoboz nagyságú piciny zsákocskákat töltöttek meg vulkáni porral és azt árulták a boltokban. Emlék gyanánt árulták e zsákocskákat, vették is a turisták, mint a cukrot, vitték, hogy valahol fölmutassák, ott voltak ők is a nagy esemény idején, ott voltak, s ezzel a ténnyel, s a kézzel fogható bizonyítékkal, a vulkáni porral önnön magukat is fölmutassák, ők sem akárhogyan, hiszen ott voltak, jelen voltak. Csak mondom.

Szóval a port is el lehet adni, ha ügyes az ember, ha találékony, ezt akartam mondani csupán e történettel, a port is. Ön persze, jól tudja, hogy az a por, ami ott a hegyoldalban szállt föl az erdők fölé, nem alkalmas arra, hogy a boltokban árusítsák, mert annak a pornak is meg kell legyen a maga különlegessége, ugye, a vulkán pora az nem hasonlítható ahhoz, amit én arról a teraszról láttam. Ezt Ön is nagyon jól tudja, mert senkit sem láttam sietni, hogy a földkotró gépek porát piciny zsákocskába csomagolja. Majd, ha kész lesz az építmény, majd Ön bizonyára látvány formájában fogja becsomagolni az egész tájat, úgy fogja eladni, s ebben nagy segítségére lesz az a feketeruhás hölgy is, az ő finom ujjával. Ha élek még addig, megígérem, vetek majd egy pillantást arra is, hogy elmondhassam, ennek a Kovács úrnak egyszer a vendége voltam.

9. Beszéljünk a nőkről

Most pedig leporolom magamról a port, s azt mondom magának, kedves Kovács úr, beszéljünk valami komolyabb témáról, fontosabbról, a mi magasságunkban úgy illenék, ne fecsegjünk, mondtam már, rövid az élet, beszéljünk például a nőkről. Nem tudhatom, Ön miképpen áll nők dolgában, csak annyit tudok, hogy ott van magának az a feketeruhás hölgye, persze, az ő finom ujjaival, ugye, Ön sem tud meglenni nők nélkül, amiképpen én sem tudok. A franciák sem tudtak meglenni, ezért találták ki azt a híres mondást, mely szerint *keresd a nőt*. Ön roppant ügyes ember, meg is találta azt a feketeruhást, van, aki eligazítsa, segítsen magának kitérni, nemes céljai elérésében, hogy patétikusan fejezzem ki magam. Látja, efféle nő kellene nékem is, mégpedig vezérfonalnak kellene a céljaimhoz, ugye észrevette, hogy kénytelen vagyok az ön feketeruhás hölgyét használni vezérfonalként ebben a kicsiny írásomban is, ő nekem az a cérna, amelyre fölfűzhetem mondataimat, mert különben a szavaim széthullanának, akár a gyöngy, ha nincsenek felfűzve, mondjuk, egy madzagra. Csak mondom.

Nem panaszkodni akarok, kedves Kovács úr, minek panaszkodnék, hiszen jól el vagyok látva nőekkel, boldog vagyok. Ott van ugye a feleségem, negyvenöt esztendeje van mellettem, igaz, nem a mondataim vezérfonalaként van ott, hanem egy semmiségért, egy parányi ügyet vett magára, az életemet, Kovács úr, az egész életemet vette magára, azt vigyázza ennyi éven keresztül, mintha ez olyan fontos lenne. Azt vigyázza. Például most, hogy a billentyűket görnyedve pötyögtetem, gondja van arra, hogy a hátamra vessen valami meleg köpenyt, meg ne fázzak, a mondataimra, amiket pötyögtetek, ügyet sem vet, azokat reám hagyja, bánjak velük belátásom szerint. Csak mondom.

És ott van anyám, kedves Kovács úr, kilencvenöt éves most éppen, de amikor szombatoként hazamegyek a falumba, már messziről int nekem, ne másszak ki az autóból, ő kinyitja a kaput. És úgy vár engem szombatoként, terített asztallal, direkt főz nekem, majd eldicsekszi, hogy a kilencvenen felüliek közül ő a legfiatalabb a faluban. Szóval fiatalnak érzi magát az én anyám most is, pedig soha nem látott tengert, soha nem fürdött híres feredőkben, mint amilyen például az öné, kedves Kovács úr, talán csak egyszer fürdött, amikor elvitte őt öcsém egy budai fürdőbe, akkor is ott felejtette a szemüvegét, ezért arról sincs a legjobb emléke anyámnak. Nincs, mert nem volt abban a budai fürdőben egy olyan feketeruhás hölgy, akinek gondja lett volna az anyám szemüvegére. Nem volt. Ezért van az, hogy nem nagyon szokta emlegetni azt a budai fürdését, többet foglalkozik azzal, miért tojnak sárgább tojást a falusi tyúkok, mint a városiak, vagy államiak, mindegy, hogyan nevezi meg őket, azok fehérebb tojást tojnak. Pedig szerinte ott van a tudomány városán, ott kellene kitalálnia valakinek, hogy szép, sárga tojást tojjanak a tyúkok városán is, ott kellene kitalálni a módszert. Ilyen dolgokat emleget anyám szombatoként. Csak mondom.

Nehogy azt higgye, Kovács úr, hogy a tojás sárgájáról beszélni semmiség, nem illik hozzánk, akik egy magasságban vagyunk. Főleg önnek lehetne semmiség ahhoz a hatalmas építkezéshez képest, amelynek még a fölszálló pora is messzire ellátszik és azt hirdeti, fontos ember, aki ilyesmivel foglalkozik, sokkal fontosabb annál, mint aki a tojás sárgáját kémleli. Látja, ha véletlenül ön ezt hiszi, akkor szerintem Ön téved, oly nagyot téved, hogy azt még az a feketeruhás hölgy is azonnal észrevenné. Bizonyára Ön is jól tudja, nem sok Nobel-díjat osztogattak a hullámfürdőkért, vagy azért a találmányért, hogy egy ablakból való kinézést látványként el lehet adni, nem sokat. De az olyan apró semmiségekért, mint amikor mondjuk a szegedi paprikát addig vizsgálgatta a mi tudósunk, Szentgyörgyi professzor, amíg Nobel-díj lett belőle, az efféle apróságokért bizony osztogattak. Azt persze elismerem, hogy akár a világirodalom, a Nobel-díj is tévedhet, azokat is emberek osztogatják. Csak mondom.

Nézze, kedves Kovács úr, nem vagyok azért annyira bugyuta, hogy ne tudnám: amikor azt javasoltam, beszéljünk a nőkről, Ön nem a feleségére, vagy az édesanyjára gondolt, talán még arra a feketeruhás hölgyre sem gondolt, aki valójában a beosztottja, a menedzsere a vállalatának, hanem egészen más nőkre gondolt, az olyanokra, akikkel tele vannak a bulvárlapok, ott feszítenek pucéran a címlapokon, akik kizárólag azért vannak a földön, hogy szépségükben, bájaikban gyönyörködjek a férfi-társadalom, szerintem azért vannak. Ugye, azokra gondolt. Most én egyenesen fölteszem Önnek a kérdést: miről tudnánk ezekkel az egészen más nőekkel beszélgetni? Például. A mi magasságunkban. Ne értsen félre, nem olyan nagy az a magasság, a miénk, hogy ne tudnánk valamiről úgy mellékesen elbeszélgetni ezekkel a másféle nőkkel, sőt, vannak férfiak, akik toronymagasan föntebb vannak a társadalmi s szellemi létrán, mint ahol mi képzeljük magunkat, s hányszor halljuk, hogy bizony, ezek is szeretnek szóbaállni efféle szépségekkel. Előfordul az is, hogy nagy hirtelen feleségül is veszik őket, erre is rengeteg példát tudnánk fölhozni mind a ketten, ugye, így van, kedves Kovács úr... Így van bizony. Csak mondom.

A szegedi paprikát említettem az imént a Nobel-díjról szólván, nos, a nővel kapcsolatban is van egy példám, az is szegedi példa, ott élt ugyanis ezerkilencszázhuszonkilencben egy Sárvári Anna nevű színésznő, akihez a mi halk szavú, szegény költőnk, Juhász Gyula a következő sorokat írta az *Anna örök* című versében :

*Mert benne élsz te minden félrecsúszott
Nyakkendőmben és elvétett szavamban
És minden eltévesztett köszönésben
És minden összetépett levelemben
És egész elhibázott életemben
Élsz és uralkodol örökkön, Amen.*

Ugye szépek ezek a sorok, kedves Kovács úr, szépek bizony. És igazak.

Mert ott élnek a nők még a félrecsúszott nyakkendőnkben is, ott élnek a szavainkban, egész életünkben, uralkodnak felettünk, s minékünk tetszik, hogy uralkodnak, s az is, ha végighúzzák olykor finom ujjukat a mi homlokunkon, akár az a feketeruhás hölgy, akiről már annyiszor tettem említést. Csak mondom.

És ha már megkérdeztem Öntől, miről tudnánk mi ezekkel az egészen más nőekkel beszélni, hát bevallom, magam sem tudom. Lehet, semmiről nem kell beszélünk, csak nézni kell őket, csak nézni, bár nem hiszem, hogy beérnék ők azzal, hogy mi csak csodáljuk őket, nem hiszem. Csak mondom. Mit is mondhatnék most magának, Kovács úr, hiszen a nőkről annyit írt már a világirodalom, hogy azt elolvasni sem vagyunk képesek. Mi csupán arra vagyunk képesek, hogy megmozdítjuk a hegyeket is értük, mint ahogyan abban a hegyoldalban is tesz az Ön építői, vasutakat, viaduktokat, felhőkarcolókat, nagy hajókat építünk, szobrokat faragunk a nőkről és verseket írunk hozzájuk, szerelmes verseket, akár viszonzó szerelmünket, akár nem, mindent megteszünk a nőkért, ugye, Kovács úr, még a nyakkendőnk is megigazítjuk, ha az tetszik nekik. És talán még azt is megtesszük, hogy olykor meghallgatjuk őket, bár egy általam kedvelt filozófus azt mondta: ha nő szól veled, mosolyogj és ne figyelj oda. Ezt mondta. Csak mondom.

10. Mintha a falaknak beszélnék

Eléggé egyoldalú ez a mi társalgásunk, kedves Kovács úr, voltaképpen csak én mondom a magamét, Önnek még szavát sem vettem eleddig, csak annyit tudok Önről, amit a feketeruhás hölgytől hallottam, azt tudom csupán, hogy egy magyar úrral beszélgetek, s ha csakugyan így van, akkor Ön valóban úriember módjára viselkedik, nem szól közbe, nem zavarja meg a gondolatmenetemet, ez jó nekem, mert ha megzavarná, úgy elkalandoznék, hogy csak fecse-gés kerekedne ki az egészből, a semmiről beszélgetnék akkor, bár meg kell hogy mondjam, a semmiről sokszor jó dolog beszélgetni, ez volt a véleménye a világirodalom egyik legna-gyobb gondolkodójának, Wilde Oscarnak is, aki szó szerint ezt mondta: „Imádok a semmiről beszélgetni, ez az egyetlen téma, amit egy kicsit ismerek.”

Ezt mondta ez a nagy gondolkodó, aki azok közé a szellemi nagyságok közé tartozott, akik életüket könyveiknél fontosabb alkotásoknak tartották, így olvastam valahol, az egészen más kérdés, hogy adjunk-e igazat néki, vagy ne adjunk. Csak mondom.

Ami engem illet, nem hinném, hogy ez a nagy ember csupán a semmit ismerte volna egy kicsit, mert azért a művei azt bizonyítják, az életről is sok fontos dolgot ismert, a fenti kijelen-tése szerintem csak önirónia, egy szellemi bukfenc volt, hogy magára vonja mások figyelmét, a cirkuszban is sokszor látni olyan bukfenceket, amelyeknek semmi más értelme nincs, csak az, hogy a nézők figyelmét magára vonja az, aki véghezviszi, valami efféle kijelentése volt ennek a nagy embernek az is, amikor azt mondja: „Szeretek a falaknak beszélni. A fal az egyetlen, ami soha nem mond ellent nekem.”

Most valahogy így vagyok én is, kedves Kovács úr, mintha a falaknak beszélnék, ne vegye rossz néven, hogy ezt mondom, nincs szándékomban Önt falnak nevezni, bár a mi zágoni Mikes Kelemenünk se átalotta egyenesen káposztának nevezni az ő kitalált „édes néném” leveleit, nem átalotta, mert nagyon szerette a káposztát, s a csevegést is nagyon szerette, ilyen volt a természete, s volt is ideje negyvennégy éven át csevegni Törökhonban, ahonnan leveleit írta. Bizonyoságképpen teszek ide néhány sort a Törökországi levelekből:

„A káposztát akarám mondani, de nem mérém, nehogy azt mondja kéd, hogy a káposz-tához hasonlítottam a kéd levelit (de meg ne haragudjunk). Ha szinte ahhoz hasonlítanám is, mit vétenék véle. Csak azért is azt mondom, hogy a szépen írt levél az elmének úgy tetszik, valamint a szemnek a kapros és téjfellel béborítatott káposzta, amely távulrul úgy tetszik, mint egy kis ezüstből való hegyecske, amelyről ha leveszik azt a lágy ezüst fedelet, alatta drága fűet lehet találni...”

Most csak arra kell vigyáznom, nehogy úgy tűnjék, mintha egyenesen Wilde Oscarhoz, vagy zágoni Mikes Kelemenhez akarnám magam hasonlítani, nehogy úgy tűnjék, eszem ágában sincs, csupán a módszerről van szó, arról, hogy nem én találtam ki ezt a módszert, vagyis a falaknak beszélést, vagy azt, hogy csevegni szeretek a semmiről, valamit csak ki kell hozni ebből a fürdőzési emlékből, különben az a feketeruhás hölgy is végighúzná finom ujjait a mondataimon, s akkor semmi értelme nem lenne ennek a beszélgetésnek, csak mondom.

A módszerről szóltam föntebb, voltaképpen arról, hogy miképpen tudnám némely meg-figyelésemet fölmutatni, s egyszersmind magamról is szólni, bár én önmagammat nem sorolom a természet nagy megvalósításai közé, néha az az érzésem, elfuserált engem a Teremtő, félvállról kezelte a teremtésemet, nem volt jó hangulatban, egyéb, fontosabb dolgai akadtak.

Lehet, épp egy ibolyán dolgozott, hogy jó illatú legyen az az ibolya, vagy a pingvineket formázta meg éppen, Ön is elismerheti, kedves Kovács úr, gyönyörű teremtések a pingvinek, én már azon is mosolyogni tudok, ha elnézem a pingvinek járását, számtalan csodálatos

teremtényről beszélhetnénk, de nincs rá időm, mint Mikesnek, már azon is csodálkozom, hogy az Önnél töltött két napomról képes voltam beszámolni, nézze, az emberek között is óriási különbségek vannak, ez a Szolzsenyicin Nobel-díjas regényt tudott írni egyetlen napról, Iván Gyeniszovics egyetlen napjáról, vannak írók, akik egy óráról, vagy egy percről is fontos dolgokat tudnak elmesélni, énnekem nem adatott meg ez a tehetség, már csupán annak is örülhetek, hogy a feketeruhás hölgyet észrevettem, főleg azt, miképpen húzza végig valamin az ő finom ujjait. Csak mondom.

Föltételezem, kedves Kovács úr - látván fényes szállodáját és feredőjét -, hogy ráérősebb, ihletett hangulatában teremthette Önt a Teremtő, nem fuserálta el, mint engem, Neki sincsenek mindig egyforma hangulatai, én már azon sem csodálkozom, ha a Teremtő hangulatai is változnak, ezt a megfigyelésemet az egész teremtett világ igazolja, ha annak részleteit megvizsgálni képesek vagyunk. Márpedig azok vagyunk, mert ugye, az Írásból tudjuk, saját képére és hasonlatosságára teremtett minket az Úr. Csak mondom.

Ha megfigyelte, kedves Kovács úr, eleddig példákat hoztam föl arra nézve, ha valamilyen igazságnak vélt kijelentésemet igazolni akartam, ezért is idéztem Mikes Kelemtől, Wilde Oscartól, nem akartam egyedül maradni saját véleményemmel, s arra is gondoltam, hátha nagyobb súlya lesz annak, amit mondok, ha más, nagy tehetségű írókat is segítségül hívok. Nos, említettem Szolzsenyicint is, akitől egy sort sem idéztem, csak annyit mondtam, hogy egyetlen napját írta meg valakinek, s attól az egyetlen naptól, annak megírásától lett Nobel-díjas. Hogy ne tartozzak, úgy illene, idézzek valamit ettől az írótól is, épp ezért egy mozzanatot ragadok ki abból a híres regényből, olyan mozzanatot, amit Önnel is összefüggésbe lehet hozni.

Valami nagy épületet kellett fölhúzniok a raboknak, rengetegen dolgoztak azon az építőtelepen, persze, a szibériai sztyeppén, a celziusról most ne is szóljunk, hát tudnivaló, hogy ezek a rabok nem voltak szakemberek, alig akadt egy valamirevaló ács, kőműves pedig úgyszintén. Az volt a parancs, hogy amikor délben megkondul egy hatalmas vasrúd, akkor ebédre kell mennie mindenkinek, de azonnal, minden szerszámot nyomban le kell tenni, nem a helyére, hanem oda, ahol épp állt a rab és el kell indulni sorakozni. Azon a napon, mely semmiben sem különbözött a többitől, Iván Gyeniszovics, aki foglalkozására nézve sok mindenhez értett valamennyire, kitanulta a kőműves mesterséget is, amennyire egy ilyen büntetőtáborban ki lehetett tanulni, s úgy végezte munkáját, mintha saját magának dolgozna, olyan becsületesen. Sőt, még a takarékosagra is gondja volt, holott ezt neki itt meg nem parancsolta senki. Az alábbiakat Suhov mondja, aki nem más, mint maga, Iván Gyeniszovics, a regény főhős:

*„Kint a hideg egészen kibírható. Ma jól megy majd a falazás. Ott ballag Suhov a le-
taposott ösvényen, és egy letört fűrészpengedarabot pillant meg. Bár egyelőre fogalma
sincs róla, mire használhatja fel, de ki tudhatja előre, mire lehet szüksége, felveszi a
pengét, és a nadrágzsebébe dugja. Majd elrejtí valahol a Hőerőműnél. A takarékoság
többet ér a vagyonnál.”*

Hogy mi az a mozzanat, amit Önnel szeretnék összefüggésbe hozni? Hát épp az a mozzanat, midőn ez a Suhov lehajol és fölveszi azt a fűrészpengedarabot, bár fogalma sincs, mire tudná azt fölhasználni ebben a szibériai munkatáborban, ahol az égvilágon senkinek nem volt gondja arra, hogy bármit is fölhasználjon ittléte alatt, csupán arra volt gondja, hogy kiszabaduljon ebből a pokolból, csupán arra.

Erről a mozzanatról apám jut eszembe, aki soha nem tudta megállani, hogy föl ne vegyen a földről egy rozsdás patkószeget, akármit, ami hányódott éppen, fölvette, hátha jó lesz az még valamire... Csak mondom. Meg is telt otthon a léckerítés Fordson-traktorok apró alkatrészeivel, drótokkal és szegekkel, s bizony, volt eset rá, hogy hasznát is vettük ennek a gyűjtöge-

tésnek, ha úgy adódott, mert milyen az élet, kedves Kovács úr, mindig adódik valami, ameddig él az ember.

Szóval, a takarékoság többet ér a vagyonnál, ezt mondta Suhov. Bevallom, én is jól szétnéztem az Ön szállodája s fürdője körül, direkt azt figyeltem, mi az, ami teljességgel fölösleges ebben a birodalomban, nem azért, mert szükségem lett volna mondjuk egy eldobott, otffelejtett patkószege, csupán a kíváncsiságért tettem, s azt is el kell ismernem, nem találtam semmi kivetnivalót, ami a takarékoságot illeti, úgy láttam, mindenre szükség van itt, ebben a fényűzőnek tervezett gyógyközpontban, már azt sem tudom, miképpen nevezzem, úgy látszik, az a feketeruhás hölgy minden otffelejtett semmiséget fölszedett már az ő finom ujjával, s gondolom, nem azért, mert szüksége lett volna valamire, amit más eldobott, vagy otffelejtett, hanem azért, mert nem volt odavaló, szemét volt, csupán azért. Csak mondom.

Hanem amikor indultunk haza, úgy elmenőben még visszanéztem, s akkor fedeztem föl, mi az, amit Kovács úr a takarékoság jegyében még megtehetne. Még csak le sem kellene hajolnia, talán csupán egy madzagot kellene meghúznia, hogy az a szélben lengedező sokféle zászló szépen leereszkedjék, mert azokra szerintem semmi szükség nincsen. Ha ez csakugyan megtörténne, akkor azt mondhatnám, a zászlókkal együtt Ön is leereszkedett az egyszerű emberekhez, az olyanokhoz például, mint én, aki úgy éreztem eddig, hogy egy magasságban vagyunk. Remélem, sejti, kedves Kovács úr, nem is az egyazon magasságért mondom, amit mondok, hanem inkább azért, mert jól tudhatja a történelemből, mennyi civódást, bajt hoztak ránk eleddig a szélben lobogó zászlók...

Csak mondom.

Cseke Gábor A csodálatos világháló

Elekes Fricinek, szeretettel

1

1962-t írunk, a helyszín Bukarest, november.

Második napja élem a szerkesztőségi életet az Ifjúmunkás nevű ifjúsági hetilapnál, abból is azt, amit tapasztalataim alapján annak vélek.

A munkatársak kora délután hazamentek, csak egyvalaki őrzi még az íróasztalt, Elekes Ferinek hívják, egy évvel korábban került föl a román fővárosba, azzal az ígérettel, hogy a Magyar Autonóm Tartományba küldik majd tudósítónak, de addig is, amíg odaérik, a szerkesztőség házatáján tartják, inaskodni. Enyhén kopaszodó, középtermetű fickó, de ami láthatóan meghatározza: góbésan mosolygó tekintete, örök ugratásra álló, mesélő kedve...

Bölcsész volt maga is, orosz-magyar képesítéssel, az előttem járó évjáratokhoz tartozó, örömmel nyugtáztam ottlétét, hiszen ő lesz az, derül ki később, aki félig-meddig bevezet az otthontól távoli legényélet, a bukaresti lét rejtelseibe.

Szerkesztőségi elidőzésének oka van: verset fordít másnapra, történetesen oroszból, az akkori-ban berobbanó szovjet „új hullámos” költők - Jevtusenko, Vinokurov, Rozsgyesztvenszkij stb. - valamelyikétől. Hosszúdad poéma mára a penzum, egész délelőtt azzal birkózott, mondja, míg én csak egy olvasói levél átfogalmazásával, szerkesztésével múltattam az időt; a levél valahogy elkészült, de ő még mindig további rímeket keresett, szótagokat számlált, szinonimákat izlelgetett. Olyannak tűnt, mintha keresztretjvényt fejtett volna, erősen rágta golyóstolla kupakját, s úgy könyököltem melléje, kíváncsian, ahogy a kibicek szoktak, előbb csak kívülről, tehetetlenül szemléltem csavaros agyának alapos izzadását, majd egy-egy szófordulat erejéig magam is jogot formáltam a társszerzősége, vagyis hát belekotyogtam, amit Frici örömmel el is fogadott, sőt, a végén még igényt is tartott rá.

(Tőle hallottam először egy már akkor igen tehetségesnek tartott fiatal román költőről, aki úgymond a számunkra is fedelet nyújtó aktivista tömegszálláson, éppenséggel az ő szobájában lakik, a központi román diáklap munkatársa és átható lábszaga van, rajta is maradt akkori-ban „a lábszagú költő” csúfnév; azóta azt is tudom, hogy Marin Sorescuról volt szó...)

A múltó idővel, leszálló alkonnyal mit sem törődve, csak faragtuk-farigcsáltuk az egyenetlen né sikeredett, de végül mégis összeálló szöveget, késő estig, amikor már csak a szállásunkhoz közeli kocsmában remélhattünk elfogyasztani némi harapnivalót, mititej miccs, választékosabban: fasírtrolád formájában. S amíg a rostonsült kolbászkák kisülésére és a terítékre várni kellett, Elekes félig suttogva, bizalmasan kacsingatva, célzások félszavak, -mondatok formájában, apránként adagolva tudtomra adta, hogy a szerkesztőségi hangulat távolról sem az, aminek hirtelenében látszik, meglehetősen feszült és nyomott a közelmúltbeli történések miatt, amelyek éppen akkor dúltak a legjobban, amikor ő beállított szerencsét próbálni

Az egyik ugyancsak zöldfülű kollégánkról volt szó, aki meglehetősen nyíltan, népes társaságban többször is megállapította, hogy erős nemzeti kurzus van kibontakozóban az országban és nagyon furcsának, sőt helytelennek találja, hogy Kolozsváron rendre eltűnnek például a magyar feliratok: az üzleti cégtáblákról, a mozikban vetített filmekről... Fecsegésének ügyeszségi következménye végül is nem lett, annál inkább politikai forgószele: az Ifjú-

munkást kiadó Ifjúmunkás Szövetség funkcionáriusai fölötté alkalmasnak találták az esetet arra, hogy példát statuáljanak ideológiai fronton mindazoknak, akik a kétely mótélyével fertőzöttek, illetve fertőznék tovább a társadalmat. Kihallgatás kihallgatást ért, az illető nyilvános megnyilatkozásait lajstromba vették, nagyító alatt vizsgálták, értelmezték, s az általuk kiváltott reakciókat, véleményeket firtatták nagy előszeretettel. Majd nagyszabású leleplező gyűlést hívtak össze, amelyen a delikvens fejére olvasták minden elképzelhető vétkét, olyan helyzetbe hozva a közösség tagjait, sőt az asszisztenciát is, hogy kénytelenek legyenek egyenként is nyíltan állást foglalni. Majd az ekként alaposan meghurcoltnak adták át a szót, aki - lett légyen bármilyen makacs, megveszekedett, csakazért is típus - a kötelező szertartás szerint hosszasan szórta a hamut saját fejére, beismerve bűnös tévedését és többszörösen is fogadkozva, hogy a továbbiakban nem enged az ellenséges ideológia csábításának...

Elekes Frici kocsmai figyelmeztetése jókor jött, még mielőtt gyanútlanul belemelegedhettem volna a rám leselkedő szerkesztőségi vitákba. Egyben kellően megriasztott ahhoz, hogy elgondolkozzak rajta, milyen közegbe is kerültem. Az egyetemen természetesnek tartottam, hogy az uniformizálásunkra tett intézményes kísérletekhez hozzátartozik a román nyelv általános térhódítása. Mindazt, amit megbélyegzett kollégám enyhén illuminált állapotában, „baráti” körben szóvá tett, magam is tapasztalhattam a saját bőrömmön, hiszen ugyanannak a valóságnak volt meglehetősen reális perceptuma. Ebből pedig egyenesen az következett, hogy a gondolatokat, a kételyeket a legtanácsosabb zár alá tenni, megóvni a nyilvánosságtól, s ezzel mindenekelőtt magunkat, további kibontakozásunk lehetőségeit óvjuk. Egyúttal azt is éreztem, hogy ha a románságról akarok átfogó véleményt kialakítani, távolról sincs meg hozzá a kellő rálátásom, hiszen én csupán a kolozsvári románokat, azoknak is csak egy részét ismertem, ami jellemző csöpp ugyan a tengerben, de általa nem definiálható csalhatatlanul az egész. Érdeklődésem, kíváncsiságom szerencsésen találkozott főnökeim nevelő szándékával, akik azt tűzték elém - s egyáltalán a tudósítói munkára felkészítendő fiatalok elé -, hogy mielőtt majd belevetnének az élet sűrűjébe, addig járjam csak be keresztül-kasul a hajdani román tartományok, Moldva, Havasalföld, Olténia, illetve Dobrudzsa tájait, s ha nem is jutok el mindenhová, legalább fogalmam legyen arról, hogyan élnek és gondolkoznak az ország különböző vidékein élők. És igaz, hogy első hivatalos kiutazásom Csíksországba történt meg - miután egy nagyenyedi és csombordi próbaúton is szerencsésen túlestem -, a továbbiakban Craiova, majd Focșani, Piatra Neamț és Bákó következtek. Rendre eljutottam aztán a tengerpartra, a Duna mellé, a Bukarest környéki falvakba és nagyközségekbe, továbbá Ploiești-re, Pitești-re, s minden egyes utam felért egy kisebbfajta expedícióval...

Fricinek ugyanez az ismerkedési szándék tervezte meg az útjait, ráadásul bevallotta, hogy udvarol egy magyar kislánynak, akit tanárnőnek neveztek ki egy Dunához közeli nagyközségben (majdhogynem városban), s nem egyszer leutazott hozzá, vagy éppen a lány jött fel Bukarestbe. (Kapcsolatukból házasság, majd gyermekáldás lett, ma is együtt élnek...)

2.

Össze se tudnám számolni, hogy újságíróként hány ember után „szimatoltam” pályafutásom során - igaz, minden ellenséges vagy sanda szándék nélkül. Úgy éreztem, mert úgy tanultam, hogy mesterségem - amelyet sokáig azzal ütöttek egyfajta „nemesi ranggá”, hogy a pártaktivistához hasonlóan (a sajtó kollektív szervező erőként való kezelése folytán) kiemelten bizalmi állás. Nyomatott megbízólevelünkön, amelyet minden kiutazás előtt kötelezően kiállított számunkra a szerkesztőség vezetősége, s amely alapján az út költségeit is fedezte, hosszú évtizedeken át változatlan maradt a nevünk mögött sorjázó felszólítás a helyi hatóságokhoz:

„Kérjük a helyi párt- és állami szerveket, adjanak meg számára minden szükséges segítséget.”

Ez számomra amolyan kiváltságfélének tűnt már az első pillanatban, s kezdeti kiutazásaim során meglepődve tapasztaltam, hogy a megbízólevélnek szóló tisztelet, az újságíróval szembeni körültekintő figyelem működik, élő valóság. Így volt ez Nagyenyeden és Csombordon, majd Besztercén, egyszóval mindenütt, ahol átestem a tűzkeresztségen, s ugyanígy éltem át első utamat a Székelyföldön, mely egyenesen Csíkszeredába vezetett, 1962 decemberében.

Valamivel éjfél után szökkentem le a sivító, sűrű gőzbe burkolózó gyorsvonatról a félméteres hóba. Pillanatok alatt összeragadt az orrcimpám a fagytól...

Indulás előtt idősebb pályatársaim a lelkemre kötötték, hogy jó lesz valamilyen fejfedőt vinnem magammal, már csak azért is, mert a csiki ember, ha télen hajadonfővel lát valakit az utcán, menten tudja, hogy az illető vagy nem odavaló, vagy bolond. (Azóta mindez a legendák világába költözött: ma épp olyan divat diktálta szokások uralkodnak Csíkban is, mint a földkerekség jóval melegebb égtájain...) Vásároltam hát tessék-lássék forma - mert korábban nem tűrtem meg a fejemen semmilyen tökfedőt - egy olcsó, vadzöld vadászkalapot, azt a csomagomba rejtettem, majd leszálláskor, az elhagyatott peronon szépen a fejembe nyomtam, s mint aki ezzel eleget tett a mimikri helyi követelményeinek, nyomultam előre hősiesen és a kíváncsiság izgalmával (ekkor telet akkor láttam először) a minden felől támadó, körülölelő, recsegő-ropogó fagyban, a hófehéren szikrázó, ájult éjszakában, amelyet olykor a száraz bükkfahasábok kéményeken át elillanó fanyar füstszaga itatott át, épp olyan diszkrétén, ahogy a köröskörül illedelmesen felhangzó, álmos kutyaugatások a városka csöndjét.

Rajoni világot írtunk akkor, ama híres-nevezetes, sokat emlegetett, egyfelől visszavágyott, másrészt kutyául szidott magyar autonóm tartomány idejéből. A földgáznak még híre-hamva nem volt a székely ember hétköznapiiban, szálloda, nagyvendéglő is egyetlen darab működött, a Hargita nevezetű (a rendszerváltás után, némi helyi segédlettel, sikerült valakiknek csendőrlaktanyává változtatni), a régi kórház szomszédságában. A hokipálya - a mai fedett jégcsarnok közelében - is csak amolyan szabadtéri létesítmény volt, a pályát bekerítő, ácsolt lelátókkal, ahol a hideg miatt nem lehetett ugyan leülni, viszont izegni-mozogni, toporogni, a pályára bekiabálni annál inkább; mellesleg, mindez kötelező is volt, ha az ember nem akart az utolsó játékidőre mélyhűtött állapotban átigazolódni ama másvilági, egyre nagyobb létszámú csapatba. Ezt meggátolandó azonban, szünetek idején az úgynevezett melegedőben, ami a lelátók alatti, deszkával beborított menedéket jelentette - nagy, vendéglői leveses bögrékben mérték a forró rumos teát, amiről az első korty után is kiderült, ám szorgos fogyasztás után szemmel láthatóvá is vált, hogy tulajdonképpen teás rummal áll szemben az ember, amely veszett jókedvre hangolja az amúgy zúzmarás külsejű, érzéketlenné dermedt szurkoló lelki-világát. A sokszor késő estébe nyúló meccsek alatt addig-addig teázgatott a közönség (nem beszélve a topogó csizmák, bakancsok mellé állított fenyővizes üvegekről, amiket többnyire az üzletből vagy otthonról hoztak), hogy mire felharsant a minden izgalomra pontot tevő bírói sípszó, a felhevült lelkek fojtás után áhítóztak, s a szurkolótábor szinte egy emberként lepte el az otthonosan szűkké váló, de amúgy vendégszerető lokált, s a benti kellemes melegben, a további 1-2 decitől aztán alaposan és együltében elázott, de akkor már minden mindegy volt...

Amikor Csíkszeredába megérkeztem, a csattanó hidegben, hangoskodva és heveskedve éppen hazafelé szivárogtak az utolsó drukkerek, akik záróráig, de talán még jóval azután is kitarítottak a „városiban”, az aznapi meccs után. Én meg, velük szemben, átvágtam a hóba ájult parkon és máris ott álltam a rajoni pártbizottság épülete előtt (azóta tudom: a MÁV 1942-ben emelt épületéről van szó, amely a hatvanas évek elején Csík rajon politikai központja volt), s megnyomtam a masszív faragott ajtó mellé szerelt csengőt. Csoszogás, döndülések, matatás a záron, nyílt a kapu: bajuszos, álmos képű kapus, az akkori idők híres-nevezetes portása, akiről annyi bátor szatíra született és akit könyörtelenül meg lehetett bírálni, le lehetett leplezni,

mert egy rendszer ha el is ismeri a hibáit (ami önmagában sem mindennapi erény), többnyire a hierarchiában legalacsonyabban állókra hárítja a felelősséget (kapus, takarítóasszony, titkárnő, ismeretlen tettes stb.).

A szeredai rajoni pártbizottság kapusa viszont igazi mindenesnek bizonyult: kényelmesen, de biztosan forgatta a golyóstollat, amíg bevezette adataimat a mindenes könyvbe, mely az intézménybe való ki-be mozgást regisztrálta, készségesen feldöcögött velem a második emeletre, ahol a vendégszobában jól bedurrantott tüzes vaskályha csak úgy ontotta a meleget az egymás mellett sorakozó emeletes vaságyakra, megmutatta a vízzel teli vedret, a mosdótálat, a fásládát, a piszkavas helyét, jó éjszakát kívánt, majd figyelmeztetett, hogy ha reggelizni támad kedvem, reggel hétkor az alagsori konyhában találom őt, mert egyben ő a pártbüfé kezelője is, s majd meglátom, hogy milyen a cég fatányérosá...

Fagyországból így egyből egy szobányi Afrikában találtam magam, s az örömtől és az ellágyulástól bambán, elfoglaltam az egyik sarokban álló ágyat, majd némi szöszmötölés és a zizegő szalmazsákon való vackolódás után úgy elnyomott az álom, hogy csak akkor ébredtem meg, amikor a pokróc alól kidugott karomon éreztem: reggel felé járhat, mert erősen kihűlt a szoba. Az ablakon még alig látszott némi derengés, csak a park fái fehérlettek be rajtuk, kékes ragyogással.

Az alagsorban kialakított kis konyhában és falatozóban aztán sikerült megkóstolnom a cég fatányérosát: olyan nagy és ízletes volt, hogy bár körben lelógott a lapos tányérról, a feltálat savanyúsággal és házikenyérrel együtt tüneményes gyorsasággal megtalálta a helyét a korgó gyomorban.

Reggel nyolckor, pontban munkakezdekskor az ifjúsági szövetség rajoni első titkárának irodájában álltam és a kezdőkhöz illő tiszteletteludással és alázattal előadtam: azért küldtek a szerkesztőségből, hogy riportot írjak a csíki ifjúság hétvégi, szabadidős rendezvényeiről, akár a város, akár a környező falvak viszonylatában. Az első titkár rövid faggatózás után beszólított egy fiatalembert, aki Gergely András néven mutatkozott be, s azzal bízta meg, hogy a pályakezdő újságíró elvtársat (aki én voltam) ittléte során kalauzolja el mindenfelé, amerre csak vizsgálandni szeretne.

Eközben szerényen azt is hozzátettem, hogy segítség a szerkesztőségből is érkezik, Elekes Ferenc kollégám személyében, aki egy nap múlva szándékozik leutazni, hogy bemutassa előttem a vidéken való újságírói forgolódás különböző fogásait.

Nem baj, hangzott a döntés, Gergely elvtárs mindenképpen a segítségükre lesz. Neki sem árt, ha tapasztalatot szerez a konkrét valóság területén.

Mikor már javában ismerkedtem Andrissal, elárulta, hogy ő is alig néhány hete került aktivistának a szervezethez, s a kalauzolásom az első megbízatásai közé tartozik. Elkacagtuk ezt a „vak vezet világtalant” állapotot, amely egycsapásra a bizalom légkörét varázsolta közénk: korábbi tartózkodásunk és félszességünk semmivé vált, amint felismertük egymásban a sorstársat.

Nem mesélem el azt a pár tüneményes napot, amit egymás társaságában, falvakat és a várost járva eltöltöttünk. Neki köszönhetem, hogy egy csíkszentimrei utca portáin lakó fiatalokat keresve, mindegyre névrokonokra bukkantam, s akkor szembesültem azzal a prózai valóval, hogy ritkának tartott családnemem itt olyan közönségesen elterjedt, hogy minden harmadik házban azt hitték, tréfálok velük a bemutatkozáskor.

Másnap éjszaka már „tapasztalt” csíkszeredai lakóként fogadhattam Elekes Ferit az éjszakai állomáson, s veztettem a sokat látottak biztonságával éjjeli szállásra.

Emlékezetes marad az a vasárnap is, amely arról lett volna nevezetes, hogy a Szeredához közeli Csíkpálfalvára bevezetik a villanyt, s ez alkalomból az ifjúsági szervezet műsoros rendezvényt köszönti a nagy eseményt. András, hogy megmutassa nekünk a falu környékét, gyalog vezetett át bennünket, toronyiránt a közeli földeken, s úgy értünk a pálfalvi főutcára, vettünk részt az ünnepségen és a villanyavatón, majd meginvitáltak az esemény tiszteletére rendezett díszebédre is. Végül, hogy a riport életszagú is legyen, bekopogtunk egy portára, ahol az idős házigazda szívesen fogadott, amikor eléadtuk a kérésünket: mesélje el, milyen volt itt a világ, amíg nem égett a házakban a villany. A beszélgetést Elekes Feri vezette, Andrissal meg csak tátott szájjal hallgattuk az öreg és Feri párbeszédét.

Két csavaros eszű góbét hallhattunk, már-már versengve mérték össze csalafintaságukat. Úgy faggatták egymást, mögöttes értelmű, huncut kérdéseikkel, hogy azokba mindjárt belecsomagolták a választ is. S mindezt könnyedén, természetesen tették, ahogy az öreg a rózsaszín ribizliborát kitöltötte a virágos poharakba... Én meg csak ámultam és szorgalmasan jegyeztem az ízes mondatokat, az emlékeket, a régi történeteket, amelyek nem akartak véget érni. Az volt a benyomásom, hogy tulajdonképpen minden interjúalany egy-egy csodálatos hangszer, csak meg kell tanulni megszólaltatni, s aztán már úgy játszol rajta, ahogyan te akarod, s azt a nótát, amit éppen csak hallani akarsz. Feri beszédstílusa az őszintén érdeklődő és együttérző városi ember szerepéhez illett, aki segíteni szeretne, ha tudna, pedig hát nem rajta múlik sok minden, de azért ne zárjunk ki bármilyen kis esélyt is, ki tudja, melyik bokorból ugrik ki a nyúl...

Később más, tapasztaltabb kollégával is felkerekedtem közös terepszemlére, de a Frici-féle őszintének látszó riporter empátiát egyiküknél sem tapasztaltam. Sőt, különösen idegesített az a kioktató hang, ahogy néhányan megnevelni próbálták beszélgető társaikat, akik ezért legtöbbször megszeppenve, nyelvükre harapva, gondolataikat eltitkolva, zárkózottan igyekeztek mihamarabb kibújni a riporter faggatózás alól.

Nagy volt a bánatom, amikor a közös riportból csak az lett jó, amit Frici írt. Pedig ő végig zsebredugott kézzel, látszólag gondolataiba mélyedve jött mellettünk, az öreg pálfalvi házában is inkább csak a koccintással és a góbéskodással volt elfoglalva, ennek ellenére olyan hangulatosan visszaadta a vasárnap történeteket, hogy az én hozzájárulásom végül is elvázott a szerkesztő szigorú ceruzavonása alatt. Minden mondatomat kihúzta.

3.

„Elekesnek nem lenne szabad verssé erőszakolnia a publicisztikai gondolatot, mert abból sem vers, sem pedig jó publicisztika nem lesz. Ez a veszély egyébként nemcsak az említett, erősen kifogásolt versekben kísért, hanem más, művészileg egyenetlen költeményeiben is. Jó lenne tehát, ha eltöprengene, és banális, de érzésem szerint találó kifejezéssel élve: nem venne fel olyan ruhát, ami nem simul költői alkatára” - írta valamikor 1967 januárjának elején Frici Forrás-kötetéről **Elekes Ferenc: Városi veréb. Irodalmi Könyvkiadó, Bukarest, 1966** a jó öreg Lazics, vagyis Lázár Öcsi, az Ifjúmunkás kultúrrovatának szerkesztője és egyik legközismertebb újságírója, sok-sok éven át száguldó riportere is. (A másik két igen jól ismert veterán Kincses Jóska és Zöld Lajos voltak; hármuk viselt dolgaiból nagyjából meg lehetne írni az ifjúsági lap hőskorának a történetét...)

Nagyjából kiköbözhető volt, hogy Lazics szigorú lesz a szerkesztőség háziköltőjéhez, aki kötetének megjelenéséig meglehetősen gyakran adott át neki közlésre verset, illetve román és orosz költőktől fordított válogatott darabokat. Lazicsot nem egyszer bosszantotta - mert mesterkéltnek, erőltetettnek tartotta - a Frici kópésága, góbés gondolkodásmódja, s ha csak tehette, nem rejtette véka alá ellenérzését. Ettől függetlenül gyakran ültek le, majd később *ültünk le* együtt is fehér asztal mellé, akárcsak ama első, hivatalos munkanapomon 1963-ban,

s a kellő alkoholszint után aztán rendre a feszültségek is kiütköztek: a beszélgetés, a vita sarkosabb, nyügösebb lett. Lazics például rendszerint válogatás nélkül sértegetni kezdte asztaltársait. A délelőtt, munkaidőben oly kedves, közvetlen, mindenkivel türelmes szerkesztő kötekedő, morcos emberré változott, hangoskodásával felhívta magára a figyelmet, hetvenkedett, s olykor, amikor már túl nagy nyomás alatt volt, hirtelen belealudt a csetepatéba... Majd, pár perc múlva, mintha legmélyebb álmából ébredne, semmire se emlékezett...

Tudom, bár előttem sose említette: Fricinek nem esett jól ez a kritika, amit talán az is súlyosbított, hogy éppen Lazics volt az, és éppen a saját lapunkban, aki megpróbálta őt lebeszélni a költészetről. Azt hiszem, ha nekem osztották volna ki feladatuk, hogy recenzáljam a kötetet, egyszerűen képtelen lettem volna eleget tenni a felszólításnak. Azon túl, hogy mindvégig a kisebb testvér szemével néztem Ferire, elismerve az ő publicisztikai primátusát, máig nem szüntem meg kedvelni kifejezőképességének azt a rafináltan naiv, hajlékony, eredendő humorát, már-már ábeles együgyűségét, amivel túljár a világ eszén, s kimondhatatlanul örvendtem, amikor látszólag a Lazics kritikájának tanácsát követve, Elekes Feri ráhajtott a jegyzetírásra. Hónapokon, több éven át jelentek meg a lap első oldalán *Elég az hozzá*, majd később *Hogy őszinte legyek* címmel apró, finom megfigyeléseit, gondolatait, rövid lefutású, csípős megjegyzéseit tartalmazó jegyzetrovatai, amit ugyan nem egy gyakorló újságíró irigyelt el tőle, de mint később kiderült, mikor már elfogadottá s gyakorolttá vált a műfaj az addig tüntetően merev szocialista sajtóban, nem mindenkinek állt jól az a ruha, ami Fricit oly olvasottá és népszerűvé tette.

Az Ifjúmunkást akkoriban egyre nyitottabbá váló, fiatalosan újító lapként könyvelték el, amely egyre több olvasót vonzott, s ha ott valaki közölt valamit, az azt jelentette, hogy mindjárt szerzett is magának hozzá cirka 15-20 ezer olvasót (ami a mai pár ezres példányszámokhoz képest paradicsomi állapotnak számít!). Ráadásul akkor, az első oldalra kerülni, még hozzá hétről hétre, egyenlő volt a sztárcsinálással. Ezért volt aztán annyira visszhangos és közvéleményt megmozgató Matekovits János romantika-vitája, majd később a fiatal költők Vitorlaének című antológiája mentén lezajlott eszmecsere a költészet bátorságáról vagy az a riport-vitaként elhíresült egymásnak feszülés, amelyben az újságírás és a valóság, az igazság kimondásának kényszere, az építő ellenzékiesség szorgalmazása publicisztikai igényként megfogalmazódtak. Nem volt nehéz a sorok mögött azt a helyzeti előnyt fölfedezni, amit az Ifjúmunkás szerzett azzal, hogy fiatal, tehetséges munkatársai - mindenek előtt Lázár László, Elekes Ferenc, Matekovits János, Kovács Erzsébet, Gálfalvi György, majd a későbbiekben Aradi József, Müller Ferenc, Tar Károly s az ő példájukon nagyon sok külsős is - kihasználva a politikai olvadással mind jobban lazuló ellenőrzést, igyekeztek kitapogatni és elérni a szókimondás lehetséges legszélső határait. Mi akkor szívből reméltük, hogy ez sikerült s minden körülmények között teljesíthető.

De a lap mérce és fórum is lett egyben, kisugárzó példa, amihez csatlakozni lehetett. Nem véletlen, hogy az akkori idők egyik irodalmi fenegyereke, Vári Attila ma így figyelmeztetett egy 2008-as üzenetváltásunk alkalmával: *„Amíg még élünk, el kellene mondani, hogy nem az Igaz Szó, nem az Utunk, hanem az egyetlen irodalmi lehetőségünk - függetlenül Domokos Gézától, Dali Sándortól, tőled - az a lap volt, amelyről a nemzedékem úgy feledkezik meg, hogy hihetetlen: az Ifjúmunkás és az IM.”*

Az Ifjúmunkásnál lett Friciből is - joggal - publicisztikai sztár. Annak ellenére, hogy státusa szerint előbb „tartományi”, majd „megyei” tudósítóként dolgozott Marosvásárhelyen. Az előírások szerint neki be kellett volna számolnia mindenről és mindenféle műfajban, ami a körzetén belül az ifjúság körében történik, ő viszont legszívesebben a jegyzeteivel bibelődött. Irigyelték is erre-arra, szakmai berkekben is. Ő pedig valósággal sziporkázott, kivirult.

Az akkori elvárások közepette inkább csak eltűrték, de még nem igazán szorgalmazták ezt a műfajt: az ifjúsági szervezetnél és a pártközpontban, ahonnan irányították és figyelték a lapo(ka)t, elsősorban az számított, hogy a munkások, a gyári, falusi és tanulóifjúság életének szervezeti aspektusai kapjanak hangsúlyosan teret és hangot, a pozitív tapasztalat, az építő bírálat. Az irodalmi értékű filozofálgatás, elmélkedés, szellemeskedés - ahogyan sokan ezeket a kis jegyzeteket elkönnyvelték - csak amolyan masnának számított, a csomagoláshoz tartozott, módjával illet adagolni, hogy ne szúrjon túlságosan szemet, Frici pedig ennek az „elvárásnak” nem mindig volt hajlandó megfelelni. Az ő szempontjából most azt mondom, hogy jól tette, hiszen azok az évek régen elteltek, az ő publicisztikai írásai viszont fennmaradtak: belőlük állította aztán össze, 1977-ben *Amikor bekapcsolom a madarakat* című kötetét (Publicisztikai írások. Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár, 1977), amely aztán az utolsó megjelent könyve is lett Elekesnek.

Egy évvel korábban napvilágot látott egy gyermekvers gyűjteménye - *Jómag Jani találmánya*. (Ion Creanga Kiadó, Bukarest, 1976)-, amelynek újabb kiadása 2004-ben jelent meg a magyarországi Tóth Kiadónál.

4.

Rövid, bukaresti sorsközösségünk után már egyre ritkábban találkoztunk. Én magam Kolozsváron töltöttem be ugyanazt a megbízatást, amivel őt Marosvásárhelyen felruházták. Néha átszóltunk egymásnak telefonon, a „pártvonalon” (a megyei tudósítóknak megengedték, hogy hivatali célra a pártszervezet részére fenntartott külön országos telefonhálózatot használhassák, ami nem csupán Bukarest viszonylatában, hanem a megyék között is működött, természetesen megbízható, azonnali kapcsolatot biztosító telefonos elvtársnőkkel és hívásazonosítóval), néha még elküldött bennünket a szerkesztőség egy-egy közös kiutazásra, vagy felhívtak néhány napos eligazításra Bukarestbe, ilyenkor, egy-egy kocsmai vacsorázás mellett jól kidumáltuk magunkat, de baráti viszonyunkba óhatatlanul beopta magát a „két- majd többlépésnyi” földrajzi távolság. Költői gondjainkkal is egyre ritkábban hozakodtunk elő. Én is, ő is megházasodtam, jött a gyerek mindkettőnk otthonában, jöttek a kenyérkereseti gondok, lassan, de biztosan lépkedtünk a megállapodottság ösvényein.

Tudósítói életünket 1967 januárjában váratlanul fölserkentette főszerkesztőnknek, Dali Sándornak az az elképzelése, hogy ifjúsági lap lévén, próbáljunk meg egy reális, többé-kevésbé tudományos alapokon álló falusi ifjúsági röntgenképet készíteni a Székelyföldön, mert ezzel nem csak az ifjúsági szervezet tisztánlátását növelhetnénk ifjúsági kérdésekben, hanem felhívánk a figyelmet a lapra, az itt dolgozók szándékaira...

A kiszemelt község Tusnád volt; nem Tusnádfürdő, az üdülöhely, hanem a közelében lévő, három faluból álló település.

Nem tagadom, szunnyadó ambícióinkra apellált, amikor kijelölte a brigádot, amelynek élén ő maga kívánt állni. (Ma már tökéletesen fel tudom fejteni logikáját, amivel a csapatban résztvevőket kiválogatta.)

Az ő vezetői tekintélye nyújtotta volna a biztonságot, az akció zavartalan lebonyolításához szükséges körülmények megteremtését, a helyi párt- és állami szervekkel való kommunikációt és a brigád fegyelmét. (Tusnádon később mint szakácsnak is hasznát vettük, s valahányszor éjjelente pisilni ment a közös szállás illemhelyére, atyaián megigazította rajtunk a takarót...)

Nem hagyhatta ki ugyanakkor a lap szakmailag botcsinálta, de szörnyen ambiciózus, egykori MNSZ-aktivista falusi rovatvezetőjét, akinek ügybuzgó fontoskodása, számonkérő aktivista hangvétele gyakran rányomta bélyegét a közös munkára, s ellensúlynak állította melléje a falusi származású, nagy húzóerejű kis hétfalusi csángó embert, Fejér Lacit, akit mintha az

újságírói robotra találtak volna ki s hosszas közös tevékenységünk alatt egyetlen egyszer sem kellett benne szakmailag csalódnom.

Elekes Ferit már csak azért se lehetett volna kihagyni, hiszen tudósítóként a Magyar Autonóm Tartomány volt a vadászterülete, tehát ő volt a „házigazda”, de személye mellett szólt az is, hogy fürge tolla, jó megfigyelő képessége és falusi származása együttesen a szociográfiai brigád hasznára válik.

Ami engem illet, úgy kerülhettem a képbe, hogy nem egyszer adtam jelét annak, van némi fogalmam és kezdetleges képzettségem a felmérések technikájáról, a kérdőívezésről, amit - ugyan primitívebb formában - magam már korábban is használgatni próbáltam a tudósítói munka nyomán. Külön megtiszteltetésnek vettem, hogy a főszerkesztő megbízott azzal, dolgozzak ki egyfajta kérdőívet, amivel majd végigfaggatunk egy meghatározott számú fiatal csoportot. Gyakorlatilag a kérdések kimódolását és a csoport kiválogatásának szempontjait bízta rám, s ez épp elég volt fejtörésnek. Mindjárt beláttam, hogy itt csak egy komoly, gyorsalpaló utánaolvasás segíthet, s szerencsém volt egy éppen akkor megjelenő, a témában eligazítást nyújtó amerikai kézikönyv román nyelvű példányával, amire azonnal le is csaptam, s bár nehezen boldogultam a szakzsargonnal, valami mégis felfénylett az alagút végén, s mire Marosvásárhelyre szólítottak, hogy egy napi ottlét és előzetes megbeszélés után közösen utazzunk le Tusnádra, már kész haditeranggal érkezhettem. A találkát Elekes Frici lakásán ejtettük meg, pofátlanul megleptük a város központjában található házban s órákon át vitatkoztunk azon, amit akkor javaslatként a többiek elé tártam. A vita többnyire a rovatvezető és köztem zajlott, ő mindenáron azt szerette volna, hogy hagyjuk a fenébe a tudományt, a jó, hagyományos módszerekkel kopogtassunk be a házakba és egyszerűen beszéljünk el a fiatalokkal, majd a tapasztalatokat ki-ki meg tudja írni. Ezzel szemben én amellet kardoskodtam, hogy a falu általános problémáit feltérképezendő, valóban osszuk fel egymás közt a terepet, de e mellett mindenki kapjon egy bizonyos számú kérdőívet, amelyet kötelezően végigkérdezve, a beszélgetések alapján névtelenül kitölt. Mivel az ifjúsági szervezetnél előzetesen jelezték, hogy a fiatalok számát csak hozzávetőlegesen tudják megbecsülni, lévén jelentős a faluról városra ingázók száma, az tűnt célravezetőnek, hogy bekopogtatunk ugyan minden házba, de csak ott időzünk el, ahol fiatalra találunk. Így gyakorlatilag végigkérdezhetünk minden otthon tartózkodó fiatalon.

Addig vitáztunk mi ketten, hogy a végén durván sértegettük egymást. A többiek bölcsen hallgattak, nem foglaltak állást, Frici meg csak somolygott, mint aki tudja, amit tud, végül a főnök diplomatikusan elvágta a vita fonálát: az én variánsomat elfogadva, utasított, hogy Fricivel másnap reggel sokszorosítottassuk a kidolgozott kérdőívet a tartományi néptanács pincéjében, ő majd beszél az elvtársaknak, hogy engedélyezzék és segítsék az akciót. Utána pedig, déltájban: indulás Csíkszereda, majd Tusná felé.

A munkamegbeszélés ezzel hamvába holt, vagyis asztalhoz ültünk és elégedetten poharazgatva múltattuk az időt, Frici felesége, Piroska nagy - és jogos - bosszúságára.

A tartományi néptanácsnál átszenvedett délelőtt unalmas volt és idegesítő. Először is le kellett gépelni több példányban, speciális indigóval bevont hosszúkás selyempapírra a kérdőívet, hogy nagy számú stencillevonatot lehessen róluk készíteni, majd órákat vártunk a technikusra, aki az egész sokszorosítási műveletet lebonyolította, mert egyszerűen eltűnt a nagy épület labirintusában, ki tudja, milyen megbízatással. Amikor nagy nehezen előkerült, kiderült, csak rossz minőségű, gyenge papírja van raktáron, az ívek sem egyforma színűek; de nekünk akkor már minden mindegy volt, csak indulhassunk, mert vésszesen közeledett a találkára kijelölt időpont. Mikor beindult végre a tekerőhengeres nyomás, az volt a baj, hogy a nyomdafesték túlságosan fel volt hígítva, ráadásul szétkenődött, alig látszott, percekre szét kellett teregetnünk a lapokat, hogy ne mázolódjon el rajtuk az írás... Közben a technikus mindegyre a

munkakörülményeire panaszkodott, mintha mi tehetnénk róla egyáltalán, elmondta, hogy hideg van a pincében (ebben igaza volt), sose adnak elég anyagot, de amikor a megrendelést adják a fejesek, bezzeg akkor azonnal kell a kész munka (ehhez se tudunk hozzászólni, biztosan igazat mondott). Megtudtuk, hogy itt készülnek a sokszorosított jelentések, a gyűlések anyagai, a hozzászólások, a körlevelek, az utasítások, a belső használatú broszúrák, meghívók, s azt is tudomásul vettük, hogy ez egy bizalmi hely, nem akárkit szabad ám ide beengedni, vegyük megtiszteltetésnek, hogy itt tölthetünk egy egész délelőttöt...

A tartományi KISZ-től kölcsönadták a zöld terepjárót, s zimankós januári koradélutánon, éppen csak elférve az utasuléseken, megindultunk célállomásunk felé. Csíkba érve benéztünk a rajoni pártbizottsághoz, bemutatkoztunk az első titkárnak, aki odahívta az ifjúsági szervezet vezetőjét is, jó hangulatban kávéztunk egyet az irodában, elmeséltük szándékainkat, az elvtársak pedig váltig örvendtek a kitüntető figyelemnek. Mi már tudtuk, hogy Csíkba jönni, dokumentálódni külön öröm, a helyi hatóságok tisztességtudóan, egyértelműen segítették az újságíró munkáját. A pártbizottság büféjében bepakoltunk egy-egy óriásflekkent, ami megfelelt volna vacsorának is, majd továbbindultunk Tusnádra, hogy befészkeljük magunkat a faluba. Mivel a fedett jégpálya hiányában a hokibajnokság ideje Szeredában s a környéken a januári-februári időszakra zsugorodott, majdnem minden este jégkorong mérkőzés töltötte ki a csíki férfitársadalom szabadidejét. Elhatároztuk, hogy amikor csak lehet, mi is beruccanunk, a napi munka után, majd a meccs végeztével beülünk a Városiba, ahol a teremfőnök a főszerkesztőnk egy hajdani tanítványa volt, amiért is rendkívüli kiszolgálásra számíthattunk.

A rajoni titkár, büszkén arra, hogy bukaresti újságírók ennyire érdeklődnek a csíki sportélet iránt, mindjárt fel is ajánlotta a terepjáró kocsijukat, hogy az majd szállítgat bennünket Tusnád és Csíkszereda között.

Hogy miképpen éreztük magunkat ama a januári hét alatt Tusnád községben, Elekes Ferencre bízom; az Ifjúságunk málló oldalai ekként őrizték meg az 1967 őszen papírra vetett benyomásait...

Nagy havú tél volt, amikor Tusnádon jártunk, az élet beszorult a falak közé. Nem azért mentünk oda, hogy beleskelődjünk az ablakokon, s kajánul mosolyogjunk unott emberek baján, s utána suhanó szánakon elrobogjunk, teleírt papírlapokat lobogtatva. Kinyitottuk a napközi otthon zúzmarás lakatját, kemény csutakokból nagy tüzet csináltunk, antennát szereltünk egy recsegő rádiónak, a rozsdás kanalakat, késeket előkerestük a szekrényfiából, olajat, lisztet, tojást, sót vettünk a boltból, s teremtettünk magunknak otthont hét napra, tízre, mert tudtuk mind az öten, az élet csak úgy kibírható, ha emberi melegségű rendet teremtünk ott, ahol élünk, ha csak egy hétig is.

Emlékszem, milyen jól érezte magát körünkben a területi aktivista, s az orvos is, tüzes viták után nagy vicceket mondtunk villanyoltás idején, tele volt a szobánk hangulattal, kedvvel. Csak az iskola tudott elszomorítani, abban is csak a tanári szoba, mert amikor oda benyitottunk, az a kép fogadott, amit így írtunk le a Korunkban: „A falak sivarak, csak egy lécekből tákolt újságtartó volt rajta, s azon két folyóirat - december elseje óta. Födetlen fászlada a kályha mellett, egy kopott, hármasszekrény, örökké félig nyitott ajtókkal, kilógó papírokkal. A székek inognak, recsegnek, karjukból kilógnak a lécek, nem rakja helyükre senki.”

Meg is kérdeztem akkor finoman egy tanártól, mi a helyzet, van-e itt valaki, aki csak úgy, magánszorgalomból szereti megigazítani a kilincseket, ha elromlanak, vagy a villanycsengőt, vagy egy zárat. Azt válaszolta, persze hogy van, a K. tanító, ő készítette azt az újságtartót is, ami a falon van. K. tanító pedig azt mondta nekem, amikor ide jött, kirakott néhány képet, ne legyen minden olyan üres, sivár, s hogy jól tanítson, munkatervet készített, dolgozni akart becsületesen, de egyszer azt mondta valaki, ne gyűjtse meg a mások baját, mert amit ő csinál, azt mástól is megkövetelhetik.

5.

Elekes szövegében az olvasó megütközhet a *Korunk* szón: hogy kerül itt a képbe a kolozsvári folyóirat?

Pofonegyszerűen: a tusnádi riportút nyomán készült szociológiai tanulmányt - terjedelmi okokból - végül is nem az Ifjúmunkásban adtuk közre, hanem a jól ismert elméleti folyóiratban, annak is 1967-es augusztusi számában.

De addig még részünk volt egy-két kalandban, amíg a közlés kész tényé vált: meg is kellett írunk azt a tanulmányt!

Tusnádon végezve, mindenki hazautazott, egy hetet pihenni, majd úgy döntöttünk, hogy összeülünk a bukaresti szerkesztőségben és eldöntjük, hogyan tovább. Bukarestbe érve, Fejér Lacival azonnal nekiláttam a kérdőívek feldolgozásának, hogy minél hamarabb használható adatbázis álljon rendelkezésünkre. Primitív, de biztos számlálási módszerrel végeztük el két nap alatt a sokféle válasz statisztikai feldolgozását, a beszédes és jellemző idézetek kijegyzetelését, miközben főszerkesztőnket és Szekerest a lapkészítés napi gondjai kötötték le. Dali Sándor ugyanakkor kétségbeesetten konstataulta, hogy a szerkesztőségi nyüzsgésben csak az időnket pazaroljuk, képtelenség tartós alkotó nyugalmat biztosítani egy ilyen méretű munkához. Ezért azt fontolgatta: mi lenne, ha az egy hetes tusnádi kirándulást most egy hetes színajai munkakirándulás követné? Kibérelnék egy villát a párt üdülőhálózatából, magunkkal viszünk pár táskairógépet, papírt, jegyzeteket, forrásmunkákat, s addig maradunk, amíg össze nem állt a tanulmány egy összefüggő változata.

Lelkesedésünk nem ismert határt. Színaján a tusnádihoz hasonló, jókora télbe csöppentünk, immár civilizált körülmények között. A hatalmas, államosított, egykori bojársvillában, ahol az óriási nappaliból széles, nyikorgó tölgyfalépcsőkön lehetett felkapaszkodni az emeletre, ahol a hálósobák és a fürdőszobák voltak, éjjel-nappal sziszegve melegített a földgáz, éppen csak meg kellett gyújtani egy gyufát és felügyelni az égését. A nappaliból roppant konyhába nyílt az ajtó, de főzésre nem volt gondunk, mert reggel, délben és este is remekül lehetett kosztolni az üdülőtelep kázinójában, olyan bőséges adagokat szolgáltak fel, mintha csak otthon lettünk volna.

Az első este, amikor még csak a másnapi gyürkőzésnek készülődtünk, Ferivel és Lacival azon töprengtünk, miféle technikával valósuljon meg egyáltalán a közös riport. Kinek az elképzelése, vezérelve érvényesüljön, mi legyen a struktúrája? Ki legyen a karmester és ki a „néger”? Tanácstalanságunkban azt eszeltük ki, hogy öt felé osztjuk a kérdőívől kirajzolódó problémaköröket, ugyanakkor mindenkinek jut az 5 példányban sokszorosított adatbázisból, majd két napos határidőt adunk egymásnak, hogy a közös és a saját dokumentáció alapján ki-ki elkészítse a maga részét. Fricivel titokban akkor már összekacsintottunk: csak kerüljenek az asztalra a személyes beszámolók - mondogattuk magunkban -, mi majd kézbe vesszük az ügyet és további egy nap alatt összefüggő egészé gyúrjuk a nyersanyagot.

A magányos munka ideje alatt ki-ki a maga hálófülkéjébe vonult. Néha nagyot nyújtóztunk, s pihentetőül végigsétáltunk a ház labirintusán, vagy kiálltunk nézelődni a villa elé, a havas tájba. A nappaliban, a kályha mellett álló, máskor amúgy üres fásládából sose hagytuk kifogni az azugai töltésű sörösüvegeket, nevetségesen olcsón mérték az üdülőtelepi klubban, védőitalnak neveztük egymás között e munkára serkentő folyékony kenyérfajtát, és derekasan fogyasztottunk is belőle. Étkezésekkor mindannyian a kázinóban találkoztunk, máskülönben csak este lazítottunk, amikor a klubban lebzselve szenvedélyes kuglipartikat játszottunk. A harmadik estén, éppen hogy pontot tettem a magam változata végére - a községi kultúra és a fiatalság tárgyköre jutott nekem -, játék közben eltátottam a számat, s jobb kezemet egy

pillanatra ama vályúban felejtettem, ahol az elhajított kugligolyókat a bábuktól a dobóálláshoz visszagurították. Az egyik alattomosan, majdnem hangtalanul lezúduló tekegolyó hüvelykujjamat nagy erővel lapította a vályú szélének, s az agyonzúzott körömágy alól menten kifreccsent a vér, az ujjam meg ellapított cafatként lüktetett, sajgott. Szó szerint csillagokat láttam. S mindez a „legjobbkor”, hiszen másnap reggel Elekesre és rám várt volna a maratoni gépelés... Ilyen körülmények között az alja munka Fricire marad, én beértem a diktáló szerepével. Az eszményi az lett volna, ha időnként szerepet cserélhetünk, mert a gépnél ülő félig-meddig pihen; egyfajta gépies munkát végez, hagyja a diktálót érvényesülni, viszont mindig alkotóan közbeléphet, mihelyt egy jobb nyelvi megoldást, pontosabb kifejezést, hajlékonyabb fordulatot talál.

(Ma bevallhatom: jobb szerettem volna, ha éppen Frici az, aki a perzsaszőnyeges, pálmadekorációs, stílbútorokkal berendezett, kandallós nappaliban le-fel sétálgatva formálja, adagolja számomra a szöveget, igazítja a mondatok sorrendjét, a készülő riport struktúráját, sugallja az alcímeket, én pedig hangos szóval elismételve mindazt, amit ő mond, maximális figyelemmel gépbe ütöm, hangosan jelezve azt is, ha közben valamit korrigálok. Ez a szerep sokkal jobban illett volna természetemhez, hiszen az Elekes Feri rögtönző képessége, fogalmazási készsége, nyelvi ötletessége egy klasszissal mindenképpen előbb áll az enyémnél. Az események úgy hozták, hogy be kellett érünk a fordított szereppel, bár a vége felé, amikor már a fájdalomcsillapítók sikerrel elnyomták a zúzott ujjban megsérült ér sajgó lüktetését, valahogy én is odamerészkedtem a gép elé, s ha csak két ujjal is, gyöngéden érintve a billentyűket, az utolsó részeket már az eszményi felállításban véglegesítettük.)

Az első éjszaka percekig ha lehunytam a szemem, akkor is éberem hallani véltem a fülemben doboló vér lüktetését, gondolataim mindegyre szakszerűen bepólyált hüvelykujjammal és a fájdalom körül forogtak. Sehogy sem voltam képes lazítani, két óránként nyeltem le egy-egy viola fájdalomcsillapítót. Főszerkesztőnk időnként odajött az ágyam mellé és hogyléte mről érdeklődött, egyszer-kétszer Frici is bedugta az orrát, valahányszor dolgát végezni a klozetre csoszogott.

Mindezt leszámítva, azok a napok szinte felhőtlen boldogságban, a munka örömébe temetkezve teltek. Úgy érzem, emberileg és szakmailag is nagyon közel kerültünk egymáshoz valamennyien, de ami Ferit illeti, vele hatványozottabban. Többi társunk örömmel vette, hogy a szerkesztés aprómunkáját átvállaltuk, számukra a hátralévő napok már csak vakációt jelentettek és mikor leütöttük az utolsó billentyűt, bár tudtuk, hogy a feladatot teljesítettük, tehát nincs miért tovább ülnünk Szinaján, fáj a szívünk az elmúlt, soha vissza nem térő napokért.

6.

Az eredetileg **Tó és nád (Három falu ifjúsága)** címet viselő kézirat hosszas csiszolódáson és jóváhagyási folyamaton ment át megjelenéséig. Nem állíthatom egyértelműen, hogy minden módosítás a javára vált, de azt sem, hogy kimondottan csak a jobbára negatív képet tompító szándékú beavatkozások történtek. Az ifjúsági szervezet vezetőségében többen is elolvasták, még románra is lefordították, elemezgették, véleményezték. Alapvető kifogás nem merült fel ellene, csak az árnyalatok fölött csóválták a fejüket, s főként a helyét nem látta senki egy korlátozott oldalszámú hetilapban. Így kopogtattunk végül vele a Korunk ajtaján, ahol újra megindult ugyanaz az idegörlő, kivárós, védekező folyamat, amit egy-egy szokatlanabb, új szemléletű írás akkoriban óhatatlanul kiváltott. Már kefelevonatban is elolvastuk a tanulmányt, belenyugodtunk, hogy a hangulatosabb főcím csak utalás formájában marad a szövegben, helyébe pedig az alcímnek szánt banális, ám precízebb, célratörő hármas szókapcsolat kerül, amikor a Kolozs tartományi pártbizottságnál valakinek eszébe jutott, hogy Csík rajonról lévén szó, illene konzultálni a székelyföldiekkel is, nehogy utólag elvi kifogást emeljenek

és nem várt botrány szülessen a mulasztásból. Az óvatosság azért tűnt nevetségesnek, hiszen a Korunk, bár formálisan a tartományi pártszervek ellenőrizték, valójában országos kitekintésű folyóirat volt és eleve jogában állt tartományon túli témákhoz is hozzászólni.

Heteken át lógott hajszálon a tanulmány sorsa, de a csíkiak szerencsére ezúttal is nagyvonalúan álltak a kérdéshez és jóváhagyták a közlést.

A tanulmány megjelenésére aztán felfigyeltek a szakemberek, nekünk meg érthetően hízott a májunk. Akkor döntöttünk úgy, hogy a közlés után, a Korunk-beli szövegre hivatkozva, az Ifjúmunkásban is megírjuk a tusnádi hét napon látottak-tapasztaltak tanulságait. Az akkori újsággyűjteményt fellapozva viszont, szomorúan állapítottam ma meg, hogy a mi kommentárjaink - a Friciét leszámítva - halvány, nyögvenyelős párlatai az eredeti tanulmánynak.

Valahogy így vagyunk az Elekes publicisztikáival is: ha nem is azonos szinten és ha nem is valamennyien, de lényegében és zömükben túléltek egy korszakot, mégpedig azért, mert sosem nélkülözték azt, ami a mi penzumainkból sajnos, hiányzott: a mívségre, a kifejezés hitelességére való természetes törekvést. Ez még akkor is igaz, ha 1974 után, az Új Élet szerkesztőségébe kerülve, Elekes tolla alatt is elhalványultak, megfakultak az ott nyitott állandó rovataiban (előbb a *Szerintem* futott közel egy esztendeig, majd a *Pillanatkép*-be váltott) tárgyalt témák, gondolatok, ötletek. Tömör, képszerű látásmódja egy-két árnyalatnyit veszített a súlyából, ritka szerencsés címadó képességét egyre kevesebbszer tette próbára. Az önálló műalkotásból egyre gyakrabban lett fotót kommentáló töltelék, majd nyomon követhető, hogyan telepszik rá a muszáj-riportok feladata is. A lapkiadói viszonyok besilányulásával Elekes kezdte mind jobban felélni a korábbi dicsőség eszköztárát - bennem például kimondottan csalódást keltett a mai felismerés, hogy egyik 1974-es jegyzetét (amelyet aztán utolsó kötetébe is felvett) tulajdonképpen egy 1966-67-es, az Ifjúmunkásban már megjelent taxis riportjának az éléről „operálta le”. Eljárását szakmailag nem volt miért megkérdőjelezni, de úgy éreztem, mintha átverték volna. Hasonló élmény fogott el, amikor az 1974-es Új Élet orsovai riportjában azokról az Ada Kaleh-i élményeiről és hangulatairól olvashattam, amiket a hatvanas években mentett el, de annak idején - helyettük - inkább csak számokat, termelési sikereket és hősiesen helytálló építőket hangoztatott.

Az időben visszafelé olvasónak - s lassan mindannyian ilyenné válunk, hiszen egy író munkásságát megismerni mindig a múltba kell visszamennünk, majd onnan újra a mába - ez ma már nem kellene hogy gondot okozzon, hiszen az örökre elsüllyesztett sziget, amit hiába, hogy pár kilométerrel odébb újjáépítettek, a tudatunkban és a lelkünkben egy jóvátehetetlen, megmásíthatatlan tettel - lélektelen pusztítással, sőt, gyilkossággal ért fel, amit magyarázni lehet ugyan, logikájával azonosulni úgyszintén, de nem lehet bocsánatosnak feltüntetni.

Elekes Ferenc beszámolója Ada Kaleh szigetének utolsó hónapjairól-heteiről: egy megkészt riportba foglalt, s abba belekövült csillámlás:

Nem hiszek már a riportban, amely csak a számokra épül. Nem hiszek, mert lám, azóta mind elfelejtettem a följegyzett adatokat, a kilowattok számát, a kiásott föld köbmétereit; mindez kiment a fejből, mint valami régi ígéret. Sőt, ha jól meggondolom, azon a szeles, februári napon nem tudtam a följegyzett számokról, hogy melyik sok, és melyik kevés.

És most, ha mesélnem kellene: mi is volt itt tulajdonképpen azokban a mozgalmas napokban - a számok és adatok helyett azokhoz a régi hangulatokhoz meg csudálkozásokhoz folyamodnék, amiket akkor föl sem jegyeztem a noteszembe. Például lefesteném Adah-Kaleh szigetét tornyokkal, várfalakkal, a dohánygyárral, a kis üzemmel, ahol a rahátot készítették. Juszufot, a csónakos embert aztán igazán ki nem hagynám, mert kávéát főzött nekem hallgatagon, s míg ültünk az alacsony mennyezetű szobában, a

römizők pipafüstjében, elnézett valahová, a semmibe, és azt mondta nekem elszorult torokkal: uram, hogy itt minden víz alá kerül, ezt megértem, pedig itt születtem, ezen a szigeten. És még azt is mondta nekem Juszuf, a csónakos ember, ha rajta múlna, ő is úgy határozna, hogy meg kell építeni ezt a hatalmas vízierőművet, de ne haragudjak, ha nem tapsol örömeiben, amikor elönti a szigetet a víz...

Ugyancsak az Új Életnél történt, hogy írásmódjának könnyedsége, szárnyaló fantáziája emlékezetes, ám sajnálatos csapdába ejtette: a Füst című jegyzetében egy nyugalmazott gyergyóalfalusi mozdonyvezető szakmaszeretetéet mutatja be igen érzékletesen, hogy a megjelenés után hamarosan kiderüljön: a szerzőt megtréfálta a képzelete, Alfaluban sosem járt vasút, sorry, melléfogott... Szellemes utólagos jegyzetében még kivágja ugyan magát, de a sorok mögül kiérezni a megfáradt lírikus keserűségét.

7.

Abban, hogy Feri kilépett az Ifjúmunkástól és ezzel gyakorlatilag szétváltak útjaink, nekem is jócskán megvan a magam felelőssége.

1968-ban, amikor a megyék megalakulása után, a Kovászna megyében lapot alapítani távozott főszerkesztőnk jóvoltából az én kezembe nyomták az Ifjúmunkás kormányrúdját, azt reméltem nagy együgyűen, hogy a régi cimborákkal, sorstársakkal majd ugyanúgy fogunk együtt dolgozni, mint annakelőtte, amikor még mindannyian csak főnököknek kiszolgáltatott beosztottak - egyenlő felek - voltunk. Számos balfogásom és elvesztett illúzióm nyomán aztán kiderült, hogy felettesnek lenni nem lehet anélkül, hogy valamennyire el ne távolodjunk az emberektől, legalább annyira, hogy mindegyikükkel nagyjából egyenlő távolságra kerüljünk.

Elekes Feri mindegyre próbált velem a régi kapcsolataink jegyében szót érteni, de én fokozatosan megkeményítettem a szívemet és igyekeztem elrejteni elfogultságomat vele szemben, ami egymaga is csorbát szenvedett az idők folyamán, mert úgy éreztem, hogy Feri valamiféle kivételezett státusra tör a hozzám fűződő barátsága okán, és én erre nem voltam kapható. Bizonyára bennem volt a hiba, én voltam az, aki érzékenyebben reagálta le ezeket a változásokat, de nem hallgathatom el, hogy így éreztem és ma is így gondolkodom.

Igenis, zokon vettem, hogy idővel alább hagyott törekvése a lapban való gyakori jelenlétre. Felszínes lett, elkapta valami teljességgel érthető, de számunkra, akik hétről hétre szerkesztettük is, nem csak írtuk a lapot, irigylésre méltó - mert követhetetlen - utazási láz, hónapokat hiányzott a szerkesztőség életéből, míg mi, többiek helyette is „húztuk az ígát”. Igaz, ő több tucát hangulatos útiképet küldött a távolból a maga sajátos stílusában, de akkor már olyan idők jártak, hogy közlés esetén az írásai publicisztikai üzenetét formálisan is ki kellett egészítenünk külpolitikai vonatkozású adatokkal, eszmei tanulságokkal. Magyarán mondva, durván „megfejeltük”, megideologizáltuk, mozgalmivá tettük az ő finom újságírói megfigyeléseit. Mindez és az ehhez hasonló történések súrlódásokat, később konfliktusokat, törést idéztek elő kapcsolatunkban, s a válás ennek már szinte természetes folyamánya lett: az első adandó alkalommal igent mondott az Új Élet, személyesen Sütő András felkérésének, akihez mindvégig bensőséges viszony fűzte.

Utólagos, kései firtatásomra Elekes ma így látja a válást: *„Engem valami furcsa ambíció röpített el mindenünnen, ahol azt éreztem, hogy csupán egy csavar lehetek a gépezetben. Egy kicsi csavar. Azt hittem sokáig, fontos vagyok. Hát nem voltam fontos...”*

Számára is, számomra is lezárult akkor egy tanulságos és fegyvertényekben gazdag, emlékezetes korszak. Hamarosan megjelent publicisztikai kötete, ami után Elekes Feri alkotó műhelyére csend borult. Megszokott újságírói munkáján kívül nem hallatott magáról,

könnyen szem elől tévesztettem. Azt is mondhatnám, hogy számomra megszűnt létezni, de ez nem így van, nem töröltem ki őt a szívemből, többször elő-elővettem induló verseskötetét, amelybe 1967 elején dedikálásként egyetlen szót írt bele: *Csak!* És még annál is többször forgattam kis publicisztikai gyöngyszemeit rejtő könyvecskéjét - amelynek címadó darabját azóta se lelem semerre, pedig hajdani, közös utazási élmény nyomán született meg a cím, 1972 tavaszán, valahol a székelykeresztúri Sós-kúton, ahol egyszer egy éjszakát töltöttünk a kempingben, s hajnalban azzal szórakoztunk, hogy ki kel majd fel elsőnek, bekapcsolni a madarakat...

Többször megidéztem üveggel borított otthoni íróasztalát, ahol a metszett üveglap alatt őrizgette, egy-egy papírdarabra firkantva vagy gépelve válogatott címeit... Egyszer büszkén vallotta meg, hogy szeret címekben gondolkozni, csak úgy rajzanak a fejében megoldások reggel-délben-este, aztán ha kiköböz valami hangzatos, ötletes címet, gyorsan lefirkantja, s később, amikor témahiányban szenved, kiválaszt közülük egyet, amihez éppen kedve támad cikket kerekíteni... És valóban, az íróasztalán látott címgyűjteményből nem egyet láttam később viszont egy-egy írása fölött...

Egyébként Bajor Andor éppen onnan, az üveg alól kérte kölcsön egyik kötetéhez a címet: *Főúr, írja a többihez...* Könyvében a címadó írást ezért hálából Elekesnek dedikálta. Ebből még kalamajka is származott egy német kiadáskor, amelyből kihagyták az ajánlást. Bajor megkövető levelet írt Fricinek, felháborodottan szidva a kiadót...

Eszembe jutott az a délután is, amikor a hatvanas évek végén fölugrottam hozzá egy kis kollegiális diskurzusra; többen is voltunk vendégek a lakásán, nem is tudom már, miről folyt a szó, de azt igen, hogy én kíváncsian, a szenvedélyes könyvgyűjtő mohóságával nézegettem a Frici könyvespolcán sorakozó köteteket. Közöttük hirtelen felfedeztem Paszternak *Északi szél* c. verseskötetét, az Európa kiadásában 1969. A szerző visszhangos kálváriáját akkortájt mindenki ismerte. Nevét kiejteni még mindig még mindig nem volt ildomos - Nobel-díjas könyvét akkoriban nem olvashattuk -, érthető, ha lázba hozott a fölfedezés. Forgattam, olvastam, nézegettem, visszatettem, kis idő múlva megint elvettem. Kérdeztem Feritől: honnan szerezte? Kópésan mosolygott: egy ismerőse járt kirándulni a Szovjetunióban, s Leningrádban vásárolta, a világirodalmi boltban, ahol kopejkákért lehetett megvenni az akkor már drága magyarországi könyveket is. A Paszternak-könyvbe beütött pecsét tanúsága szerint ára 0 rubel és 64 kopek volt... Sokáig sündörögtem a polc körül, s végül nem tudtam úgy elmenni, hogy titokban magammal ne vigyem a könyvet. Jól tudom, az lett volna részemről a becsületes, ha megkérdezem, nekem adja-e? S felajánlok mondjuk egy komoly összeget. Ferit ismerve azonban úgy sejtettem, hogy a könyv egyáltalán nem eladó. Talán még kölcsönbe se adja ide. Vagy ha igen, könyörtelenül behajtja rajtam... Búcsúzás előtt, egy óvatlan pillanatban úgy döntöttem, minden bonyodalmat vállalok, csak hogy az enyém legyen. Hogy akkor vehessem elő, amikor akarom...

Évtizedekkel később aztán hiába kerestem a könyvtáramban, sehol sem találtam. Szörnyen bántott a veszteség, de kénytelen voltam lehűteni magam: ebül szerzett jószág ebül vész el... Elképzelttem, hogy valószínűleg Ferinek legalább ennyire fájhatott a veszteség, amikor fölfedezte a Paszternak-versek hiányát. Sose tett említést róla nekem... Nem tudom, gyanított-e engem, vagy közben lassan beletörődött. Tény, hogy amikor 2003-ban Bukarestből Csíkszeredába költöztem, a szerkesztőségi szoba limlomja között megtaláltam az elveszettnek hitt Paszternakot. Akkortól könyvtáramban fő helyen őriztem, s elhatároztam, hogy ha az élet még egyszer összehoz Ferivel, visszaszolgáltatom az elorzott trófeát. Ahányszor csak a kötetre néztem, Feri mindegyre eszembe villant... Egy időben olyan kósza hírek érkeztek Marosvásárhelyről, hogy átköltözött Magyarországra...

2007 vége felé egy váratlan telefonhívás nyomán aztán ismét meghallottam Elekes Feri jól ismert, rekedtes, dűnnyögő hangját. Elmondta, régóta érlelődött benne a szándék, hogy megkeressen, de mindegyre halogatta. Nem, nem hagyta el az országot, csak szinte hogy az életnek mondott búcsút. Igen, megműtötték, ő pedig azóta mondhatni nyugtalan. Sőt, tele van halálfélelemmel. Fiától kapott ajándékba egy számítógépet, kóborol vele a világhálón és nem győz betelni a végtelen lehetőséggel, amit az nyújt az emberiségnek, s amitől a mi ifjúságunk bizony, teljességgel meg volt fosztva...

Kérdésekre, hogy mi a helyzet az írással, lemondóan, szinte kihívóan válaszolt: méghogy írni? Ezeknek?!

Abban egyeztünk meg, tartjuk a régen megszakadt, most talán újra bogozott kapcsolatot.

Pár nap múlva levelet kaptam tőle villámpostán, s benne a kérdésekre adott részletesebb, árnyaltabb válasz:

„Azt kérded, írok-e még?... Keveset, keveset... Utoljára 2001-ben jelent meg a Látó 3-as számában egy versem, az a címe, hogy Hírek hervadása.

Hát igen, hervadnak a hírek is... Hervadnak. Hogy én mit csinálok ebben a nagy hervadásban? Főképpen azt nézegetem, hogy más mit csinál... Több, mint másfél évtizede egyáltalán nem érdekelt, hogy más mit csinál. Nyitottam egy aprócska régiségboltot a város közepében és addig szorgalmatoskodtam, amíg kialakítottam magamnak egy kis galériát. Úgy kialakítottam, hogy most már benne is lakunk a feleséggel. Szeretnék róla egy honlapot csinálni, de a betegsége sok mindenbe beleszólt, tehát ebbe is...

Ami az írást illeti: ez az internet olyan nagyhatalom ma már, hogy az ember pillanatok alatt mindent megtudhat, ami történik a világban. S ez jó. Ez nagyon jó. Megtudtam például ami engem érint, hogy Kozma atya saját honlapjára tette ki azt az írást, melyben bejelentem: alszeg és felszeg voltaképpen nem más, mint east side és west side.

A <http://www.myspace.com/62954281> címen egy 23 éves leányzó, akiről soha nem hallottam, Orwell, Brontë könyvei és a Potter közé tette az enyémet is, mivelhogy ezek az ő kedves könyvei.

Egy fiatal úrtól levelet kaptam, hogy az ELTE-n belőlem doktorált, két pesti hölgy viszont budai házáat ajánlotta föl, hogy nyaraljak benne, miután egy antikváriumban ráakadtak korszakalkotó művemre és azt nem tudták letenni a kezükből a csodálatos mondataim miatt...

Hát nem csodálatos ez a világháló? És megtudtam például ami nem engem illet, hogy kiből lett lovag Svédországban, mióta nem találkoztunk, ki az a híres ifjú írónk, akinek tizenhat éves korában volt magömlése, ha épp ez érdekelne, szóval az ember állandóan ki van téve annak, hogy megtud valamit, ha szétnéz egy kicsit.”

Ettől kezdve sűrűn levelezni kezdtünk. Mintegy bepótolva talán az elmulasztottakat? Ő megpróbált választ találni irodalmi mellőzésének okaira, kihúzni az évtizedek során a hiúságába fűródött sajtó tüskéket, halálfélelmével viaskodott, mindenáron keresett valakit a környezetében, akinek félelem nélkül megvallhatja kételyeit, de rajtam kívül nem talált más, alkalmasabb személyt...

Ezalatt viszont én arra szerettem volna rávenni, hagyja a terméketlen sérelmeit és amíg még él, érvényesítse azt a tehetségét, ami nem mindenkinek adatott meg, s aminek valamikor igenis tanújelét adta.

És amilyen gyorsan csak tudtam, visszajuttattam neki a valamikor elsinkófált Paszternak-kötetet. Tartoztam ezzel neki és a saját lelkiismeretemnek is.

Kétszólamú levélváltásunk hamarosan meghozta az első termést: Elekes Ferenc újra fölvette a tollat. Kezdetben rendszertelenül, pár napos kihagyásokkal, majd szinte naponta.

Elekes ma is e tájak ritka ihletettséggű jegyzetírója. A lélek, a gondolatok precíziós hő-mérője. A hatvanas-hetvenes években írt lírai publicisztikai a megideologizált esztétikai kánonokkal már-már nyíltan ujjat húzó műfaj remekei. Ma sem tudni, de e pillanatban talán nem is érdekes, mi rekesztette meg évtizedeken át a szerző nyilvánosság elé törekvését. Van az úgy, hogy az alkotó ember meghasonlik magával, a világgal, s nem kíván senkinek a terhére lenni, magányába zárkózik. Pedig milyen remek mondatai, fordulatai vannak ennek a Fricinek!

Olvasom egy más korban született, mit se fakult leheletfinom helyzetképeit, mélyükön a ma is revelációként ható lírai felismerésekkel. Mintha egy rég elapadt kút vize bukkanna elő, annyi év távolából ugyanazok a stílusfordulatok, ugyanaz a sajátos, elekesi szemlélet nyitja rá tekintetünket a világra, amiről úgy tűnt, hogy immár örökre a szerző múltjába veszett.

Külön öröm, hogy Elekesnek volt ereje és türelme egy olyan szintézisre, amit az itt olvasható elbeszélése testesít meg: **A fekete ruhás hölgy finom ujjai** úgy egységesíti Elekes Ferenc egész világlátását és úgy sűríti magába mindazt, ami írói világát meghatározza, hogy a remekműveknek kijáró tisztelettel illetjük filozofikus mélységekig hatoló köznapi történetét, amely Kezdet és Vég, Élet és Halál, Vidámság és Búskomorság, Tragikum és Humor, Bele nyugvás és Szorongás végletei között ingadozva, ide-oda utazva járhatja be velünk a létezés értelmének vargabetűit.

Csikszereda, 2008. augusztus 25.

A szerzőről:

Elekes Ferenc a székelyföldi Siménfalván (Comuna Simonești) született, az egykori Udvarhely megyében, jelenleg Marosvásárhelyen él. Középiskoláit a székelykeresztúri Orbán Balázs Gimnáziumban végezte. 1959-ben végzett a Babes-Bolyai egyetem orosz szakán. Sok éven át az Ifjúmunkás, majd az Új Élet belső munkatársa. Első verseit az Igaz Szó közölte 1958-ban. Publicisztikai munkássága mindenek előtt stiláris, írói megformáltság tekintetében jelentős. Az utóbbi évtizedekben ritkán közölt.

Munkái: *Városi veréb*, versek, Forrás-sorozat, Irodalmi Könyvkiadó Bukarest, 1966; *Jómag Jani találmánya*, gyerekversek, Ion Creanga Kiadó Bukarest., 1976; *Amikor bekapcsolom a madarakat*, kispublicisztika, Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár, 1977; *Jöttem, hogy lássalak*. Versek. MEK, 2009; *Elrajzolt angyalok*. Bözödi napjaim. Kisregény. MEK, 2009; *Egy tekintet éghajlata*. Kisregény. MEK, 2010; *Az eltérített felvonó*. Kisregény. MEK, 2010; *Gocsovskyné (Hangyák útja)*. Kisregény. MEK, 2011; *A feketeruhás hölgy finom ujjai*. Elbeszélés. MEK, 2011; *Feriforma* (blog). MEK, 2011.